

Priče i legende sjeverozapadne Hrvatske

Frankol, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:124541>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

MONIKA FRANKOL

PRIČE I LEGENDE SJEVEROZAPADNE HRVATSKE
Diplomski rad

Pula, rujan 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

MONIKA FRANKOL

PRIČE I LEGENDE SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

Diplomski rad

JMBAG: 0303074645, redovita studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Nematerijalna kulturna baština

Mentor: red. prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Monika Frankol, kandidatkinja za magistra Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 27. rujna 2022.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Monika Frankol, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Priče i legende sjeverozapadne Hrvatske“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 27. rujna 2022.

Sadržaj

Uvod.....	7
1. Nematerijalna kulturna baština	3
1.1. Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine	5
1.2. Legende i priče kao dio nematerijalne kulturne baštine Hrvatske	7
2. Legende i priče kao dio usmene književnosti.....	10
2.1. Priče i pripovijedanje	14
2.2. Legende kao književna vrsta	16
3. Sjeverozapadna Hrvatska	18
4. Legende Koprivničko – križevačke županije	33
4.1. Legenda o „picokima“.....	33
4.2. Majka Božja Molvarska	34
4.3. Crna Kraljica s Malog Kalnika.....	36
4.4. Legenda o nastanku Križevačkih štatuta.....	36
5. Legende Varaždinske županije.....	38
5.1. Vukovi „krivi“ za požar Varaždina	39
5.2. Škaf i prasica skrivili požar Varaždina	39
5.3. Legenda o zmaju iz Klanječkog jezera	40
5.4. Tragična varaždinska ljubav iz priče Ksavera Šandora Gjalskog	41
5.5. Ljepotica još uvijek čeka svojeg mlinara	42
6. Legende Međimurske županije.....	43
6.1. Zmaj iz Međimurja završio u Africi.....	43
6.2. Nesretna ljubav Štefeka i Janice.....	44
6.3. Međimurska legenda o svetom Urbanu – Vrbanu.....	44
6.4. Međimurci kobili ogulili kožu i ponovno je u nju „obukli“.....	45
6.5. Prelja imala mrtvaca za udvarača.....	46
7. Legende Krapinsko – zagorske županije.....	47

7.1.	Majka Božja Bistrička	47
7.2.	Legenda o Veroniki Desinić.....	49
7.3.	Legenda o Čehu, Lehu i Mehu	50
7.4.	Kako je nastala crkva Majke Božje Gorske kraj Lobora	50
8.	Legende Zagrebačke županije	51
8.1.	Samoborski zid.....	51
8.2.	Hajdi – divovi Samoborskog gorja.....	52
8.3.	Legenda o vili iz Okić – grada	53
8.4.	Stojdraga na Žumberku	55
8.5.	Kip svete Jane u Krašiću	55
9.	Legende grada Zagreba	57
9.1.	Kako je Zagreb dobio ime	57
9.2.	Krvavi most	58
9.3.	Majka Božja s Kamenitih vrata	60
9.4.	Priča o silnom topovskom pucnju koji je spasio Grič.....	62
9.5.	Legenda o šestinskom kišobranu	63
10.	Turistička valorizacija priča i legendi	64
	Zaključak.....	66
	Literatura.....	68
	Sažetak	75
	Summary	76

Uvod

Tema ovog diplomskog rada su priče i legende sjeverozapadne Hrvatske. Cilj rada je detaljnije predstaviti neke poznate i manje poznate priče i legende koje su dio hrvatske povijesti i identiteta. Priče i legende nastajale su tijekom povijesti i usmeno se prenosile te s vremenom prilagođavale, a danas služe i kao dio turističke ponude, kada se kroz zanimljiv *storytelling* plasira turistički proizvod. U Hrvatskoj se najčešće uprizoruju razne legende te nastaju manifestacije gdje se predstavljaju hrvatski tradicijski obrti te se organiziraju razni zabavni programi. Gotovo svako mjesto u Hrvatskoj ima legendu kako je nastalo ili kako je dobilo ime, a općenito su u Hrvatskoj popularne legende o nesretnim i tragičnim ljubavima ili legende o svecima. U raznim pričama i legendama česti su likovi fiktivni ili stvarni koji spašavaju narod dajući im savjete kako se spasiti od neprijatelja, ili su likovi negativni pa im je cilj zagorčavati živote i nanijeti zlo ljudima. Razni događaji imaju poveznicu sa stvarnim događajima, a legende i priče nastaju kada se ne može naći neko logično objašnjenje za neku pojavu te su razne tajanstvene i do kraja neshvaćene misterije plodno tlo za stvaranje legendi.

Legende i priče čine usmenu tradiciju koja je dio nematerijalne kulturne baštine. Nematerijalna kulturna baština definirana je u prvom poglavlju, gdje se također ukratko analizira i Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. Usmena tradicija, kao i sve ostalo što čini nematerijalnu kulturnu baštinu, važna je jer se prenosi na nove generacije i tako održava tradiciju i pronosi održavanje, čuvanje i njegovanje kulture i identiteta naroda.

U drugom poglavlju definiran je pojam priče i legende. Legende su zapravo podvrsta priča. U priče autori još ubrajaju i ostale narativne vrste kao što su predaje, mitovi, pripovijetke i sl. U trećem potpoglavlju definirano je koje županije spadaju pod sjeverozapadnu Hrvatsku. Svaka županija je ukratko opisana te su navedene neke najznačajnije turističke atrakcije.

U sljedećim potpoglavljima opisuju se razne legende s područja sljedećih županija: Koprivničko – križevačke, Varaždinske, Međi murske, Krapinsko – zagorske, Zagrebačke županije te grada Zagreba. Uz neke legende vežu se i poznate manifestacije koje su također opisane. Neke legende su itekako poznate, kao što je nesretna ljubav između Veronike Desinić i Fridrika te njihov tragičan završetak i vjerovanje da je Veronika zazidana u jednu kulu u dvorcu Veliki Tabor. Postoje i legende koje su manje poznate ili ih znaju samo lokalni stanovnici, a itekako su zanimljive. U takvim slučajevima trebalo bi ih valorizirati jer bi u

suprotnom moglo doći do propadanja i zanemarivanja usmene tradicije kao dijela nematerijalne kulturne baštine. U desetom potpoglavlju dan je prijedlog kako valorizirati legende o Crnoj Kraljici. Crna Kraljica, pravim imenom Barbara Celjska, zanimljiv je lik iz hrvatske prošlosti, uz koji se vežu mnoge legende, a pogotovo u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

Korištene metode prilikom izrade diplomskog rada jesu induktivna metoda, kojom se na temelju iznesenih i analiziranih činjenica dolazi do zaključaka, metoda dedukcije, metoda deskripcije, metoda generalizacije, metoda klasifikacije, usporedbe i metoda kompilacije. Za prikupljanje podataka korištena je metoda analize sadržaja sekundarnih izvora. Prikupljene legende datiraju iz starije hrvatske prošlosti, a novijim istraživači ove tematike mogu se usmjeriti na nove i urbane legende na području Hrvatske koje u ovom radu nisu prikazane.

Na kraju diplomskog rada nalazi se zaključak, literatura, popis slika te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

1. Nematerijalna kulturna baština

U sljedećim potpoglavljima definirat će se pojam nematerijalne kulturne baštine te će se analizirati dokument Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. Ovaj diplomski rad piše se iz predmeta Nematerijalna kulturna baština pa je taj pojam potrebno definirati radi lakšeg razumijevanja. Hrvatska je bogata nematerijalnom kulturnom baštinom te se uvidjelo da ju je potrebno štititi i njegovati kako bi bila dostupna i budućim generacijama.

Kulturna baština nisu samo spomenici i razni objekti, već se u kulturnu baštinu ubrajaju i usmene tradicije, izvedbene umjetnosti, prakse, rituali i sl. (Carek, 2004., str. 70.). „Nematerijalna kulturna baština znači vještine, izvedbe, izričaje, znanja, umijeća, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i u nekim slučajevima pojedinci, prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Onu nematerijalnu kulturnu baštinu koja se prenosi iz naraštaja u naraštaj, zajednice i skupine stalno iznova stvaraju kao odgovor na svoje okruženje, svoje međusobno djelovanje s prirodom i svojom poviješću koja im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštivanje kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti“ (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html, pristupljeno 25. travnja 2022.).

Prema Zakonu o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, nematerijalna kulturna baština manifestira se u sljedećim područjima (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html, pristupljeno 25. travnja 2022.):

- a) usmena predaja i izričaji, uključujući jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine,
- b) izvedbene umjetnosti,
- c) običaji, obredi i svečanosti,
- d) znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir
- e) tradicijski obrti.

Nematerijalna kulturna baština je vrlo važan čimbenik u održavanju kulturne raznolikosti u uvjetima rastuće globalizacije. Razumijevanje nematerijalne kulturne baštine različitih zajednica pomaže u međukulturnom dijalogu i potiče na međusobno poštovanje drugih načina života. Ona nije samo kulturna manifestacija, nego i bogatstvo znanja i vještina koje se prenose s generacije na generaciju. Važna je za države u razvoju, ali i za već razvijene

zemlje (<https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003>, pristupljeno 24. travnja 2022.).

Nematerijalna dobra koja su upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva jesu:

1. Čipkarstvo u Hrvatskoj
2. Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja
3. Festa sv. Vlaha
4. Godišnji proljetni ophod kraljice ili Ljelje iz Gorjana
5. Godišnji pokladni ophod Zvončara s područja Kastavštine
6. Procesija Za križen na otoku Hvaru
7. Umijeće izrade drvenih tradicionalnih dječjih igračaka s područja Hrvatskog zagorja
8. Sinjska alka
9. Medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske
10. Bećarac- vokalno – instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema
11. Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore
12. Klapsko pjevanje
13. Mediteranska prehrana
14. Međimurska popevka
15. Umijeće suhozidne gradnje
16. Umijeće sokolarenja

Glazbeni izričaj ojkanje koji najviše potječe s područja Dalmatinske zagore nalazi se na UNESCO-ovoj listi nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita. Česte migracije smanjile su broj pjevača pa se ovakva vrsta pjevanja sve manje prenosi na novije naraštaje te se uvidjelo da ovo nematerijalno kulturno dobro treba zaštititi kako ne bi palo u zaborav.

Ministarstvo kulture i medija obavlja upravne i druge poslove koji se odnosi na (<https://min-kulture.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug/647>, pristupljeno 25. travnja 2022.):

1. istraživanje, proučavanje, praćenje, evidentiranje, dokumentiranje i promicanje kulturne baštine;
2. utvrđivanje svojstva zaštićenih kulturnih dobara;

3. propisivanje mjerila za utvrđivanje programa javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske;
4. skrb, usklađivanje i vođenje nadzora nad financiranjem programa zaštite kulturne baštine;
5. osnivanje i nadzor nad ustanovama za obavljanje poslova djelatnosti zaštite kulturne baštine;
6. ocjenjivanje uvjeta za rad pravnih i fizičkih osoba na restauratorskim, konzervatorskim i drugim poslovima zaštite kulturne baštine;
7. osiguranje uvjeta za obrazovanje i usavršavanje stručnih radnika u poslovima zaštite kulturne baštine;
8. provedba nadzora prometa, uvoza i izvoza zaštićenih kulturnih dobara;
9. utvrđivanje uvjeta za korištenje i namjenu kulturnih dobara;
10. upravljanje kulturnim dobrima sukladno propisima;
11. utvrđivanje posebnih uvjeta građenja za zaštitu dijelova kulturne baštine;
12. obavljanje inspekcijskih poslova zaštite kulturne baštine.

1.1. Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine

U nastavku će se ukratko navesti elementi Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine.

Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine sastavljena je u Parizu 17. listopada 2003. na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španjolskom jeziku, na općoj skupštini Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO). Svrha Konvencije je (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html, pristupljeno 25. travnja 2022.):

- (a) „zaštititi nematerijalnu kulturnu baštinu,
- (b) osigurati poštivanje nematerijalne kulturne baštine zajednica, skupina i pojedinaca kojih se to tiče,
- (c) na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini podignuti svijest o važnosti nematerijalne kulturne baštine, kao i o osiguravanju uzajamnog priznavanja te baštine,
- (d) osigurati međunarodnu suradnju i pomoć.“

Konvencijom je određena i Opća skupština koja je vrhovno tijelo Konvencije, a sastaje se na redovitoj sjednici svake dvije godine ili izvanredno na zahtjev. Međuvladin odbor za zaštitu nematerijalne kulturne baštine sastoji se od predstavnika 18 država stranaka. Odbor je odgovoran Općoj skupštini te joj podnosi izvješća o svojim aktivnostima i odlukama.

U skladu s Konvencijom, a u svrhu zaštite, razvoja i unapređenja nematerijalne kulturne baštine, svaka država bi trebala (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html, pristupljeno 25. travnja 2022.):

- usvojiti opću politiku u svrhu promicanja funkcije nematerijalne kulturne baštine u društvu i uključiti zaštitu te baštine u programe planiranja;
- odrediti ili osnovati jedno ili više nadležnih tijela za zaštitu nematerijalne kulturne baštine:
- unaprjeđivati znanstvene, tehničke i umjetničke studije te istraživačke metodologije u cilju dobrobiti nematerijalne kulturne baštine;
- usvojiti i primjenjivati odgovarajuće pravne, tehničke, administrativne i financijske mjere;
- osnovati institucije za obuku u upravljanju baštinom;
- osigurati pristup nematerijalnoj kulturnoj baštini, uz poštivanje praksi koje utječu na pristup određenim oblicima takve baštine;
- utemeljiti institucije za dokumentiranje nematerijalne kulturne baštine i olakšati pristup tim institucijama.

1.2. Legende i priče kao dio nematerijalne kulturne baštine Hrvatske

Legende i priče kao nematerijalna kulturna baština najprije predstavljaju bogatstvo za lokalno stanovništvo koje ima ulogu čuvati i njegovati priče i legende, a zatim se nematerijalna kulturna baština mora promovirati i biti dostupna svima. Legende i priče se kroz razne manifestacije, ceremonije, rituale, festivale, uprizorenja, predstave i igrokaze može promovirati i pridonositi očuvanju. U takvim manifestacijama najviše sudjeluje lokalno stanovništvo kao nositelj nematerijalne kulturne baštine koji raznim kostimima, plesom, maskama, čak i hranom i pićem, vezano uz razdoblje iz kojeg potječe legenda, nadopunjuje događaj i stvara autentičan ugođaj.

Jedan od najpoznatijih festivala vezan uz legende je Festival legendi, mitova i priča u Pićnu u središnjem dijelu Istre. Postoji još nekoliko manifestacija na kojima se prikazuju i oživljavaju legende kao što su Legenda o picokima, Legenda o nastanku križevačkih štatuta u kontinentalnom dijelu Hrvatske, o kojima će biti više riječi u nastavku rada. Sada će se predstaviti LegendFest, manifestacija koje je zanimljiva i lokalnom stanovništvu i posjetiteljima Pićna.

LegendFest ili Festival narodnih priča, legendi i mitova Istre manifestacija je koja se održava od 2006. u organizaciji Udruge Val kulture u Pićnu. Tijekom manifestacije oživljavaju vampiri, vještice, čarobnjaci, divovi i ostali nestvarni likovi koji zabavljaju posjetitelje ovog festivala. Festival se održava na više lokacija u Pićnu, a mjesto se vraća u prošlost. Likovi nose tradicionalnu istarsku nošnju te se poslužuju starinska jela i pića. Održavaju se predstave, recitacije, na način multimedijskog i interaktivnog spoja prostora, vremena i stila. Festival je sadržajno podijeljen na predstave, izložbe, performanse, projekcije, filmove, koncerte i radionice, a svake godine je gost festivala jedna zemlja koja se predstavlja sličnim sadržajima (<https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1653/legendfest-festival-narodnih-prica-legendi-i-mitov>, pristupljeno 25. travnja 2022.). Misija ovog festivala je pružiti „drukčiji“ festival koji će povezati kulturu, stanovništvo i turiste te narodne predaje održavati živima.“ Cilj ovog festivala je „upoznavanje domaćih i inozemnih posjetitelja s bogatstvom hrvatske nematerijalne baštine“ (<http://legendfest.hr/>, pristupljeno 25. travnja 2022.).

Sl. 1. LegendFest Pićan 2017: Nightmares and dreams

Izvor: <http://legendfest.hr/en/event/legendfest-pican-2017/>, pristupljeno 25. travnja 2022.

Svake godine se mijenja tema festivala, a 2022. tema je „Božanski boj.“ Tema je vezana za praslavenska božanstva Velesa, Peruna i Mokoša. Prihvaćaju se i legende i mitovi Pićanštine i Istarske županije, legende, mitovi i priče vezane uz štrige/vještice, krsnike/čarobnjake, mistična bića, duhove, malce, alkemičare, plemiće, priče o starim običajima te legende i priče ostalih županija u Hrvatskoj (<https://www.valkulture.hr/>, pristupljeno 25. travnja 2022.).

Uz održavanje festivala nastaju i popratni sadržaji kao što su tiskane knjige, TV emisije, putujuća izložba LegendExpo i projekt LegendArt. LegendExpo je projekt putujućih izložbi autorskih radova na temu legendi, mitova i narodnih priča iz cijele Hrvatske, a cilj je podignuti svijest o važnosti kulturne umjetnosti i baštine. LegendArt je projekt namijenjen učenicima koji svoju kreativnost mogu izraziti kroz hrvatski jezik i književnost, likovnu i glazbenu kulturu. Projekt želi uključiti što više škola i u drugim županijama u Hrvatskoj (<http://legendfest.hr/projekti/legendart/#1-LegendArt>, pristupljeno 25. travnja 2022.).

Ovakva vrsta manifestacije nedostaje u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Iako se neke legende oživljavaju u sklopu manifestacija, puno legendi je zaboravljeno i mlađe generacije nisu upoznate s njima. Kroz radionice gdje starije generacije prenose legende i priče na mlađe generacije osvijestila bi se važnost prenošenja i njegovanja nematerijalne kulturne baštine te bi ju se zaštitilo od zaborava. LegendFest je primjer kako se treba brinuti o kulturnom

nasljeđu, a uključivanjem lokalnog stanovništva u takav projekt pridonosi se kulturnom identitetu i prepoznatljivosti.

2. Legende i priče kao dio usmene književnosti

Usmena književnost prethodi pisanoj književnosti, a javlja se u proznom ili poetskom obliku. Djela usmene književnosti kroz povijest postala su iznimno važna za povijest hrvatskog naroda, a i neki pisci su temeljili svoja djela na pričama i legendama (npr. Šenoa). Usmena književnost važan je dio povijesti i identiteta jednog naroda jer se na temelju raznih legendi stvaraju vjerska mjesta (npr. Marija Bistrica) te se identitet jednoga grada može temeljiti na legendi (npr. legenda o Manduševcu). Narodi se često služe pričama i legendama da bi objasnili svoju povijest, a organiziraju i održavaju razne manifestacije i uprizorenja kako bi očuvali svoju tradiciju. Legende i priče prenosile su se s koljena na koljeno, najčešće kada su stari prenosili razne događaje svojoj djeci i unucima tijekom dugih zimskih noći kod ognjišta. U Hrvatskoj su legende prisutne od samih početaka hrvatske povijesti pa je poznata i Legenda o dolasku Hrvata. Razvoju legendi i priča pridonosili su brojni događaji i ratovi na našim područjima pa su tako brojne priče vezane za vrijeme Osmanlija, a često se u raznoraznim pričama pojavljuje i lik Majke Božje, zmajevi, poznati hrvatski kraljevi, ali i obični ljudi iz naroda.

Vansina (1985., str. 27.-28.) je usmenu predaju definirao kao izjave koje dolaze iz prošlosti i prenose se s generacije na generaciju. Poruke mogu biti izgovorene ili otpjevane, a da bi se smatrale usmenom tradicijom moraju biti prenesene barem na jednu generaciju.

„Usmena je književnost najstarija i najdugotrajnija vrsta književnosti. Usmena lirika, epika, drama kao i poslovice i zagonetke postoje od agrafijske etape ljudske duhovnosti i tradicija su pisanoj književnosti“ (Dragić, 2008., str. 11.). Dragić (2008., str. 11.-12.) također tvrdi da se početkom 20. stoljeća, za vrijeme Seljačke stranke, usmena književnost nazivala i seljačka književnost, pučka ili tradicionalna književnost. Isti je autor usmenu književnost podijelio na: lirsku poeziju, epsku poeziju, priče (pripovijetke), dramu (folklorno kazalište), retorički (usmenogovornički) oblici te mikrostrukture (poslovice, zagonetke). Bošković-Stulli je na osnovi prikupljenih pripovijetki od 19. st. svu građu podijelila na pripovijetke u užem smislu (priče o životinjama, bajke, legendarne, novelističke, šaljive pripovijetke i druge priče s izrazitim crtama fabuliranja, a uz njih i predaje, legende i kraće anegdote (Botica, 2013., str. 404.). Hrvatska usmena književnost (u koju se ubrajaju bajke, pripovijetke, predaje, legende i drugi prozni oblici) ima obilježja povijesnih zbivanja, a usmenoknjiževni žanrovi nisu podjednako zastupljeni u svim hrvatskim krajevima. Npr. epska poezija je rjeđa na panonskim područjima nego na jadranskom i dinarskom prostoru. Pripovjedači daju osobni,

lokalni i nacionalni pečat žanrovima koji se mogu prepoznati i na razini jezičnog izričaja i na razini sadržaja (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417>, pristupljeno 21. travnja 2022.).

„Za teme koje su primjerene pripovijedanju potrebna je prije svega vizija pripovjedača, koji se mora upustiti i vizijsku avanturu i njome stvoriti pripovjedački svijet. Stoga je iznimno zahtjevno motriti ulogu priča i pripovijedanja u verbalnoj tradicijskoj kulturi...“ (Botica, 2013., str. 384.).

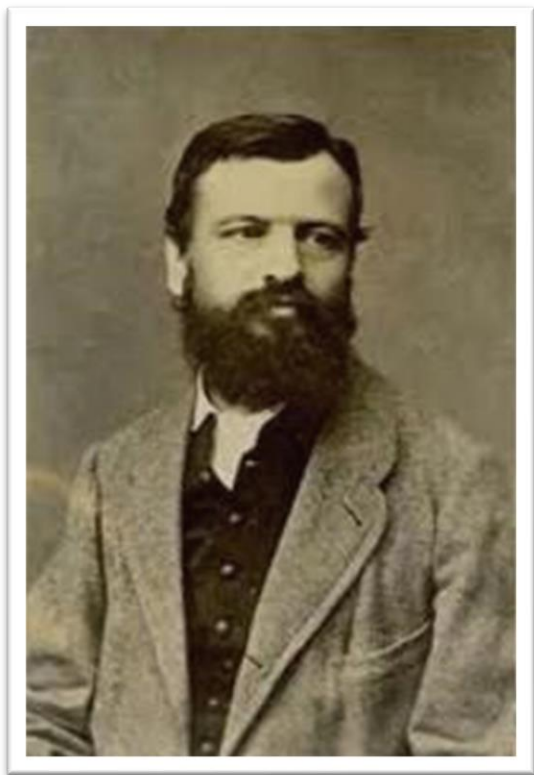
„Hrvatska usmena književnost, stoljećima i milenijima pamćena, pripovijedana, bila je u izvedbi, brušena i prenošena hrvatskim jezikom, ima najveće zasluge za očuvanje hrvatskoga nacionalnoga i vjerskoga identiteta“ (Dragić, 2008., str. 13.).

Marks (1998., str. 5.) pod nazivom priče obuhvaća rodove kao što su legende, pripovijetke i predaje. Marks je basne definirala kao priče o životinjama preko kojih nam autor prenosi ljudsku narav, vrline i mane, a bajke sadrže čudesne događaje. Usmene predaje razlikuju se od pripovijedaka po tome što se vjeruje u istinitost iznesenog događaja.

Bošković-Stulli (1997., str. 15.) je pod terminom priče uvrstila pripovijetke, predaje, legende i ostale narativne vrste. Bošković-Stulli (1997., str. 15.) vjeruje da se u pričama na području Hrvatske dodiruju srednjoeuropska, mediteranska, balkanska i panonska kultura. Autorica je u svome djelu „*Usmene pripovijetke i predaje*“ uvrstila djela koje je pripovijedao kazivač u svojoj užoj ili široj sredini i na svom jeziku jer podrijetlo pripovijedaka, smatra autorica, nije sigurno i ne može se točno utvrditi.

Bošković-Stulli (1997., str. 28.) tvrdi da samostalna izdanja narodnih priča započinju izlaziti u drugoj polovici 19. stoljeća, a prva hrvatska zbirka zapisanih pripovijedaka izašla je 1858. na kajkavskome narječju. Pripovijetke je prikupio na području Varaždina i okolice gimnazijski profesor Matija Valjavec. Prema Zvonaru (2014., str. 274.) Matija Valjavec, prozvan Kračmanov, prvi je znanstvenik koji se sustavno bavio prikupljanjem kajkavskih usmenih pripovijedaka. Osim u usmenom narodnom stvaralaštvu, Valjavec se angažirao u poeziji i lingvistici. Narodne pripovijetke i pjesme počeo je prikupljati kada je još bio učenik gimnazije u Ljubljani. Na početku istraživanja zapisivao je tekstove oko svojeg rodnog mjesta u Sloveniji (Srednja Bela), a kasnije je svoje djelovanje proširio na varaždinsku okolicu, istočnu Štajersku i Međimurje. Valjavec je za tisak priredio i nekoliko knjiga za Akademijinu zbirku kao što su „Stari pisci hrvatski“, glagoljski „Kolunićev zbornik“ (<https://library.foi.hr/lib/autor.php?B=1&H=METELGRAD&E=E9999&A=0000012398>, pristupljeno 22. travnja 2022.).

Sl. 2. Matija Valjavec Kračmanov, slovenski pjesnik,
hrvatski jezikoslovac i folklorist

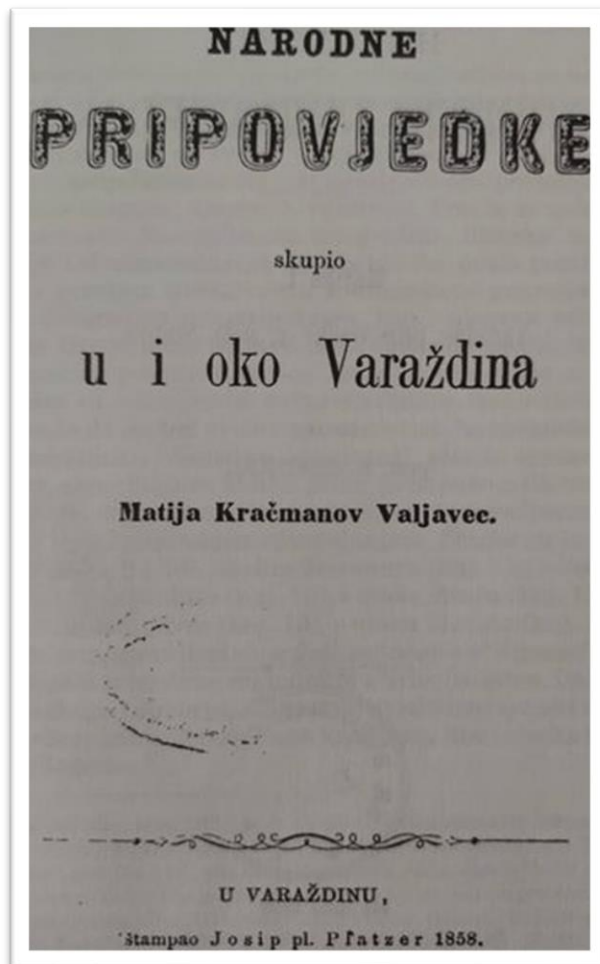

Izvor: <https://library.foi.hr/lib/autor.php?B=1&H=&E=E9999KAT-IZVJE%8A%C6A&A=0000012398>,
pristupljeno 22. travnja 2022.

U to doba zapisane hrvatske priče se uglavnom nisu klasificirale, ali Valjavec ih je u svojem djelu razvrstao ovako: „pripovest od vil (25 primjera), pripovedke od Rojenic iliti Sujenic (11 primjera), pripovedke od vučjega pastira (11 primjera), a najveća skupina – različite pripovesti (72 primjera) ima i bajkovitih motiva, predajnoga i legendarnoga štiva, pošalica i basni. Valjavec je pomno pazio na vjerodostojnost narodnoga govora te se njegovi zapisi odlikuju izvornim narodnim govorom i autentičnim pučkim dijalozima“ (Botica, 2013., str. 403.). U drugoj polovici 20. stoljeća počinje djelovati Institut za narodnu umjetnost u Zagrebu kada se sustavnije počinju bilježiti razne priče i to od riječi do riječi. S razvojem tehnologije prešlo se i na snimanje, a osim bilježenja same priče provode se i istraživanja u kontekstu pripovjedačeve sredine i događaja pripovijedanja. Institut je izdavao i godišnjak pod nazivom „Narodna umjetnost“ gdje se objavljuju zbirke priča iz područja Sinjske krajine, okolice Daruvara, Podravine, okolice Stubice, otoka Brača, Šestinskoga Kraljevca, otoka Zlarina te iz đačkog časopisa „Vijenac.“ Priče s drugih područja Hrvatske (Istra, Dalmacija,

Dubrovačko primorje, Neretve) objavljuju se u nekim drugim zbornicima ili posebnim knjigama, kao i zbirka ubranih priča iz Zagreba (Bošković-Stulli, 1997., str. 33.).

Sl. 3. Naslovna stranica knjige Matije Valjavca *Narodne pripovijetke*, 1858.

Izvor: Maja Bošković -Stulli, *Usmene pripovijetke i predaje*, str. 31.

U Hrvatskoj nastaju legende o hrvatskim junacima, vladarima, grofovima Celjskim, Frankopanima, kraljevima Tomislavu, Zvonimiru, a tematika je uglavnom ljubavna ili ratna. Osim ljubavne i ratne, česta tema legendi jesu i kako su nastala pojedina mjesta u Hrvatskoj, legende o vješticama, čudnovatim bićima te kakve tajne kriju hrvatski dvorci.

Vile su prema narodnim vjerovanjima tajanstvena ženska bića izvanredne ljepote. U hrvatskim krajevima prevladava vjerovanje da su vile djeca Adama i Eve. Pred Bogom su zatajena i lišena blagoslova pa im je Bog zauzvrat podario nadnaravne moći

(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64638>, pristupljeno 5. travnja 2022.). Prema mišljenjima etnologa vile su oličenja rimskih nimfi, a Hrvati razlikuju vile oblakinje, vile planinkinje i vile podvotkinje. Tko jednom vidi vilu, zbog njezine izvanredne ljepote, više ne nalazi dražesnosti u zemaljskoj ljepoti (Đurić, 2007., str. 115.). U mnogim pričama i legendama vile imaju glavnu ulogu, a mogu biti dobre ili zle vile. Vile se uglavnom pojavljuju kao lijepa bića, bujne zlatne kose i vitkog tijela obučene u haljinu dok na glavi nose vijenac od cvijeća. U Hrvatskoj jedna od poznatijih legendi jest da su sagradile pulsku Arenu tijekom noći, a u mnogim legendama vile pomažu ljudima u nevolji. Prema Botici (2013., str. 171.) vile su „vidljiva bića, rođene od ljudi, kao i u hrvatskim predajama i legendama. Ponekad se javljaju svojim miljenicima, posebice ako su s njima rodbinskim odnosima (sestre, braća). U tom se primjeru javljaju kao konkretna bića, a njihov dolazak među ljude često je popraćen tajanstvenim znakom.“

Priče i legende koje se temelje na izmišljenim, čudnovatim, povijesnim, bizarnim događajima sa stvarnim ili fiktivnim likovima postali su dio hrvatske kulture i identiteta na kojima hrvatski narod temelji turističku ponudu, ali i povijest hrvatskog naroda i pojedinih mjesta u Hrvatskoj.

2.1. Priče i pripovijedanje

Honko (2010., str. 349.) tvrdi da je „proučavanje usmenih priča središnji dio folkloristike, ali je isto tako, uz ostale rodove, središnji dio proučavanja usmene književnosti.“ Botica (2013., str. 385.) smatra da „pripovijedanje u tradicijskoj kulturi postupak je kojim se odlikuje i ustrojava izgled nekog događaja uz pomoć govora. Kad se u tom govoru upotrebljuju znatnije zalihe jezika, biraju riječi, kombiniraju se, računajući i na mogućeg primaoca – nastaje *priča*.“ Botica (2007., str. 387.) dalje objašnjava da su ljudi još u srednjem vijeku, kada je vladala i nepismenost, zadovoljavali potrebu da preko usmene književnosti više doznaju o starim vremenima, događajima i osobama koje su za neki narod bile bitne te su ih kroz razne priče željeli „oživjeti.“ U takvim pričama javljaju se mitski i religijski likovi, fiktivni ili stvarni likovi, vjerski junaci, fantastična bića i sl.

Tajanstvena mjesta i likovi bili su plodno tlo za stvaranje raznoraznih priča koje su se prenosile na mlađe naraštaje i s vremenom prilagođavale, ovisno o povijesnim ili prostornim okolnostima. Narod je često prepričavao događaje vezane za postanak mjesta i kako je dobilo

ime, prirodne nepogodne (poplave, požari), spas od opasnog stvorenja, npr. zmaja. U hrvatskim pričama postoje vjerovanja da se vještice okupljaju na Kleku te da za vrijeme njihova sastanka sijevaju munje i udaraju gromovi. Na Rastokama se, prema vjerovanju, okupljaju vile, a nekada su plesale i zvale mlinare da im se pridruže. Prema ovoj legendi i slap na Rastokama nosi ime Vilina kosa. U Istri se vjeruje u priču u kojoj glavnu ulogu ima div Veli Jože koji je živio u okolici Motovuna, a na temelju te priče Vladimir Nazor je napisao i knjigu u kojoj je Veli Jože hrabar i dobar div, koji je zapravo bio kmet divovskog izgleda, a radio je teške fizičke poslove. Može se zaključiti da su pojedini likovi u hrvatskim pričama imali uporišta u stvarnim događajima i stvarnim ljudima, ali ih pisci koriste u svojim djelima i često pišu djela u prenesenom značenju.

Kod priča javlja se i problematika u konstrukciji povijesti, odnosno vrlo je malo zapisa ispričanoga, posebice kao samostalnog žanra. Najveći dio priča je uglavnom ukomponiran u druge tekstove, ali se ipak zna da je narod volio slušati raznorazne priče (Botica, 2013., str. 393.). Često se javlja nekoliko varijanti priča, a razlog tomu može biti što su neki dijelovi priče nedostajali pa su ih narodi kasnije dodali s obzirom na okolnosti ili su upotrebljavali vlastitu maštu.

Prve otisnute knjige hrvatskih narodnih priča nisu se previše temeljile na razdiobi priča, a jedan od boljih poznavatelja najranijih zapisa hrvatskih narodnih pripovijedaka bio je Vatroslav Jagić. Potom su se 50-ih i 60-ih godina 19. stoljeća počele tiskati prve narodne pripovijetke, a u to vrijeme bio je i rasprostranjen *kult narodne umjetnosti*. Sve što je bilo rečeno u svezi s narodnim visoko se cijenilo pa su kazivači i oni koji su zapisivali rečeno bili odgovorni za narodne priče. Zapisivaču je bilo dopušteno da prilikom zapisivanja može prilagoditi priču tako da ona najbolje odgovara pojedinoj sredini, ali se u tim preoblikovanjima izgubila izvornost i autentičnost priča (Botica, 2013., str. 401.-402.).

2.2. Legende kao književna vrsta

U ovom potpoglavlju diplomskog rada definirat će se legende radi lakšeg kasnijeg čitanja i razumijevanja. Navest će se nekoliko definicija legendi različitih autora kako bi se dobio što širi okvir pojma.

Hitrec (2007., str. 181.) legende definira na sljedeći način: „u književnoj se znanosti *legende* (redovito uz *predaje*) određuju kao narativne strukture u kojima se obrađuju neki događaji i situacije koje su književnom obradom (pričom) ušle u usmenu i pisanu komunikaciju. Legende su, dakle, književna vrsta, prozna i stihovana, usmenoknjiževna i umjetnička (autorska), u kojoj se tematizira i oživljuje isječak drevnih i manje poznatih zgoda iz prošlosti, velikim dijelom vjerskog suzvučja.“ Dalje autor tvrdi da nas legenda odvodi u nepoznato i tajanstveno gdje su događaji i okolnosti manje ili više određeni stvarnim životom toga vremena. Legende obavezno imaju elemente čednosti i fantastičnosti, a redovito oživljavaju tradiciju i običaje nekog naroda u kraju u kojem žive. Hitrec je legende razvrstao u tri skupine. Prva skupina legendi jesu *povijesne legende* iz života Hrvata, od doseljenja Hrvata na današnje područje Hrvatske, pa razne zgode tijekom vladanja raznih kraljeva i ratova. *Religijske legende* su druga skupina legendi i treća skupina legendi jesu *mjesne legende*.

Đurić je 2007. izdao troknjižje pod nazivom *Legende puka hrvatskoga*. U tri knjige zabilježio je one legende koje imaju neku povijesnu osnovicu u stvarnim događajima. Đurić (2007., str. 5.) te legende ujedno naziva i povijesnim pričama. Neke od zapisanih legendi autor je zapisao izravno od kazivača u raznim područjima Hrvatske, ali je neke legende preuzeo i od drugih istraživača te ih oblikovao na pučki način. Kako je već rečeno, Đurić je oko 300 legendi podijelio u tri knjige, a svaku knjigu je još dodatno podijelio na poglavlja. Tako su u prvom izdanju legende podijeljene na: *najstarije legende o Hrvatima; junačke legende i ostale legende*. Druga knjiga je podijeljena na: *marijanske crkvene legende; ostale crkvene legende; ostale legende* dok posljednja knjiga sadrži *legende o postanku mjesta; ljubavne legende i ostale legende*.

Legende i mitovi se međusobno razlikuju, a obje vrste uglavnom odgovaraju na pitanja na koja istraživači i povjesničari ne mogu odgovoriti, nemaju drugo objašnjenje ili dokaze. Ono što je i legendi i mitu zajedničko jest da su povezani s nadnaravnim temama, ali legende se temelje na nekim stvarnim činjenicama i bave se „običnim“ ljudima i svecima, a

mitovi obrađuju teme gdje se pojavljuju bogovi, polubogovi i ostala nadnaravna bića (Peyton, 1969., str. 31.).

Legenda je prvobitno bila oblik pisane književnosti, ali je usmenim prenošenjem postala vrsta narodne priče ili u prozi ili u stihu. Legenda može opisivati ovozemaljski život sveca ili svetačko čudo. Nije samo ograničena na religiozan sadržaj, već može govoriti i o odnosu običnog čovjeka s višim silama kršćanskog svijeta, odnosno o životu narodnih junaka i namijenjena je zabavi. Najstarije legende hrvatske srednjovjekovne književnosti su legenda o četrdeset mučenika i legenda o sv. Jurju, sačuvane u rukopisima iz XIII. stoljeća (<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35853>, pristupljeno 24. travnja 2022.). Prema Bascomu (1965., str. 4.-5.) radnja legendi se odvija u bližoj prošlosti, a glavni likovi su ljudi. Teme koje se pojavljuju u legendama jesu ratovi, djela junaka, poglavica ili kraljeva ili se mogu pojavljivati fantastična bića kao što su vile, duhovi i sl.

Legende žele prepričati što se dogodilo pa se ne bave subjektom radnje nego se fokusiraju na događaj, odnosno žele predočiti ono što se dogodilo samom subjektu. Legende su sklone promjenama pa često postoji nekoliko inačica, prilagođavaju se dobu i pojedincima kojima se legenda prenosi. Na temelju svih definicija i objašnjenja što je to legenda, može se zaključiti da je nastala usmenim putem i oživljava neki događaj iz prošlosti, ima vjerski karakter te ima uporišta u stvarnim povijesnim događajima. Stvarni događaji se nadopunjuju izmišljenim i maštovitim elementima, što pridonosi mističnosti i fantastičnosti legende. Nastaju kada narod ne može logično objasniti neki događaj. Ono što legende čini zanimljivima, tajnovitima i posebnima jesu natprirodne pojave i likovi te su iznimno zanimljive za proučavanje. Legende se prenose s koljena na koljeno, a danas se koriste i kao dio turističke ponude. U legendama se susreću elementi zbilje i nadnaravnog, a potječu od stvarnih ljudi koji su možda čak i prisustvovali nekom događaju.

3. Sjeverozapadna Hrvatska

Sjeverozapadna Hrvatska se sastoji od šest županija, odnosno šest regija, a to su: Zagrebačka, Krapinsko – zagorska, Varaždinska, Koprivničko – križevačka i Međimurska županija te grad Zagreb (https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//Vijesti%20-%20dokumenti//NUTS2_070209.pdf, pristupljeno 27. travnja 2022.). Pojam *sjeverozapadna Hrvatska* isprva se odnosi na statističke regije u Hrvatskoj koje je odredila Europska komisija, ali će se zbog potpunije analize legendi koristiti i u svrhu ovog rada.

Sl. 4. Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku – NUTS 2

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova, <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Nova%20statisti%C4%8Dka%20klasifikacija%20prostornih%20jedinica%20RH%20-%20NUTS%202.pdf>, pristupljeno 27. travnja 2022.

Koprivničko-križevačka županija smještena je u sjeverozapadnom dijelu Republike Hrvatske. Sa sjeveroistočne strane graniči s Mađarskom, a graniči i sa sljedećim županijama: Međimurskom, Varaždinskom, Zagrebačkom, Bjelovarsko-bilogorskom i Virovitičko-podravskom županijom.

Koprivničko-križevačka županija rasprostranjena je na 1.748 km², što ju čini sedamdesetom županijom po veličini u Hrvatskoj te broji 101.661 stanovnika. Sjedište županije je grad Koprivnica, a ostali veći gradovi su Križevci i Đurđevac. Prema prirodno-geografskoj regionalizaciji Republike Hrvatske, pripada Panonskoj megaregiji, a unutar nje zavalu sjeverozapadne Hrvatske. Oko rijeke Drave, što čini sjeveroistočni dio Županije, prevladava poljoprivredna djelatnost s nalazištima nafte i zemnog plina. Kalnik i Bilogora pripadaju brdskim dijelovima Županije (<https://kckzz.hr/hr/zemljopisni-podaci>, pristupljeno 7. svibnja 2022.).

Što se tiče turističke ponude Županije, ona je raznovrsna, od kulturnih spomenika do biciklističkih ruta i raznih manifestacija. Koprivnica, središte Županije, poznata je po dugoj tradiciji korištenja bicikala kao prijevoznog sredstva pa je u skladu s time osnovan i Biciklistički centar Koprivnica, gdje turisti i lokalno stanovništvo mogu dobiti informacije o rutama i iznajmiti bicikle. Jedna od najpoznatijih manifestacija zasigurno je Picokijada u Đurđevcu i Veliko križevačko spravišće u Križevcima, o kojima će biti riječi kasnije u radu. Veliku pozornost zauzima i Renesansni festival. Riječ je o turističkom i povijesnom festivalu koji se odvija na ostacima gradskih bedema u Koprivnici, gdje se dočarava život iz doba srednjeg vijeka. Sudjeluju brojni kostimirani trgovci, kmetovi, pučani, vitezovi, dame, obrtnici koji oživljavaju prošlost, a kuhaju se jela i poslužuju se pića iz toga vremena, kako bi sve bilo u skladu s temom festivala. Manifestacija traje četiri dana, kada se izvode i razna uprizorenja, a svake godine privlači mnogo lokalnog stanovništva i turiste. Zanimljiva je i manifestacija pod imenom Gruntovčanijada koja se održava kao spomen na seriju Gruntovčani u Sigecu, gdje se serija većim dijelom i snimala. Program manifestacija usmjeren je na prikazivanje starih običaja, a scenarij je napisan na kajkavskom narječju.

U Koprivničko-križevačkoj županiji njeguje se i etno-turizam pa se u nekoliko muzeja prikazuju etno-zbirke, gdje se ukazuje na važnost kulturnog nasljeđa i vrijednost umjetničkih i tradicionalnih predmeta.

Etno-kuća Večenaj nalazi se u mjestu Gola, gdje je izloženo preko 700 etnografskih predmeta slikara Ivana Večenaja. Izloženi predmeti, tradicijska okućnica i zgrade upisani su

kao Zaštićeno kulturno dobro Republike Hrvatske od 2006. (<https://podravinaprigorjebike.com/listings/etno-kuca-vecenaj/>, pristupljeno 7. svibnja 2022.). Etno-muzej Slavka Čambe nalazi se u Đurđevcu, a vjerno dočarava seljački i težački način života, a posebice je zanimljiv kompleks koji se sastoji od seoskog bunara, krušne peći, kovačnice i štaglja.¹ Ova etno-zbirka je uvrštena na Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske (<https://podravinaprigorjebike.com/listings/etnografska-zbirka-camba/>, pristupljeno 7. svibnja 2022.).

Muzej grada Đurđevca nalazi se u utvrdi Stari grad koja je vezana i uz legendu o Picokima. Muzej grada Koprivnice smješten je u staroj gradskoj vijećnici, gdje se prikazuje povijest Koprivnice, a Gradski muzej Križevci nalazi se u bivšem pavlinskom hospiciju, gdje se prikazuje povijest grada, etnografski predmeti i umjetnička djela.

Dvije najpoznatije galerije na području Županije jesu Galerija Josipa Generalića i Galerija naivne umjetnosti Hlebine. Galerija Josipa Generalića je kuća u kojoj je živio i radio Ivan Generalić, hrvatski slikar naive. Osim slika, izloženi su i predmeti koji dočaravaju život obitelji Generalić. „Galerija Hlebine djeluje kao stalni muzejski postav donacije slika Ivana Generalića, zbirke slika na stalku prve (Ivan Generalić, Franjo Mraz, Mirko Virius) i druge (Franjo Filipović, Dragan Gaži, Ivan Večenaj, Josip Generalić, Francina Dolenc, Mijo Kovačin) generacije izvornih slikara i kipara „Hlebinske škole“ i izložbeni salon s povremenim izložbama izvornih umjetnika koji su svoj likovi izraz oblikovali pod utjecajem hrvatske izvorne umjetnosti podravskog kruga“ (<https://podravinaprigorjebike.com/listings/galerija-naivne-umjetnosti-hlebine/>, pristupljeno 7. svibnja 2022.).

Neki od kulturnih dobara na području Županije jest i Spomen područje „Danica.“ Danica je prvi koncentracijski logor na području Hrvatske koji je utemeljen 1941. Smješten je na području bivše kemijske tvornice kraj Koprivnice. Logor ima povijesno-memorijalnu vrijednost vezanu uz žrtve fašističkog režima (<http://www.muzej-koprivnica.hr/ona/objekti-i-zbirke/danica/>, pristupljeno 7. svibnja 2022.).

Ivanečki vez vezan je uz područje Koprivničkog Ivanca, a riječ je o umijeću ukrašavanja podravske narodne nošnje na ivanečki način. Danas se ivanečki vez koristi kao suvenir. Neki od ostalih kulturnih spomenika jesu Stari grad Mali Kalnik, Veliki Kalnik (u blizini Križevaca), Židovsko groblje u Koprivnici, Stari grad Đurđevac. Koprivničko-križevačka županija ima potencijala za daljnji razvoj turizma s naglaskom na etno i ruralni

¹ Štagelj je gospodarska zgrada u kojoj se čuva hrana za stoku kao što je sijeno i slama.

turizam, ali ono što nedostaje je nedostatak perspektive. Kasnije u radu biti će naglasak na legende i priče iz ovog kraja na temelju kojih se može kreirati novi turistički proizvod i zanimljiv *storytelling* koji može mističnim pričama i detaljima iz legendi privlačiti nove turiste te educirati i upoznavati s legendama lokalno stanovništvo.

Sl. 5. Ivanečki vez

Izvor: <https://koprivnicki-ivanec.hr/novosti/zastita-ivaneckog-veza/>, pristupljeno 16. svibnja 2022.

Međimurska županija nalazi se na sjeveru Hrvatske, a prostorno je najmanja hrvatska županija, zauzima 729,58 km². Na području Županije završava Panonska nizina i počinju Alpe, a ovo područje je iznimno razvijeno te djeluju mnogi obrtnici i poduzetnici. Razvijaju se i prehrambena, prerađivačka i tekstilna industrija te zahvaljujući poduzetnosti stanovništva jačaju uslužne djelatnosti povezane s brzorazvijajućim turizmom te IT sektor (<https://medjimurska-zupanija.hr/opci-podaci-mz/>, pristupljeno 8. svibnja 2022.). Središte Županije je grad Čakovec, a ostali veći gradovi su Prelog i Mursko Središće.

Međimurska županija jedna je od konkurentnijih kontinentalnih turističkih destinacija. Razvijaju se novi proizvodi i usluge koji rezultiraju sve većom potražnjom. Osim što se turistička ponuda temelji na prirodnim i kulturnim resursima, razvijaju se i selektivni oblici turizma (npr. seoski, sportski i kulturni). U nastavku će se dati kratak pregled turističke

ponude Međimurske županije.

Na području Županije održava se preko 116 manifestacija tijekom cijele godine, a u nastavku će se dati primjeri samo nekih, gdje se pokazuje kako Međimurci njeguju svoju kulturu i tradiciju. Najpoznatije nematerijalno kulturno dobro Međimurske županije je međimurska popevka koja je 2018. uvrštena na UNESCO-ovu reprezentativnu listu nematerijalnih kulturnih dobara čovječanstva. Riječ je o tradicionalnom obliku pjevanja na području sjeverozapadne Hrvatske. Dio je tradicije Međimuraca te je prisutna na raznim svečanim prigodama. Opstala je i prenosi se zahvaljujući raznim kulturno-umjetničkim društvima koja nastupaju na raznim festivalima.

Manifestacija „Mamičina škrinja“ održava se u listopadu, a cilj je očuvati i prenijeti na mlađe generacije stare običaje kao dio kulture i jednostavnog života. Na priredbi se predstavljaju međimurske popevke i stara tradicijska jela. „Mamičina škrinja“ je zapravo naziv za etno-zbirku koja se nalazi u Društvenom domu Gornji Kraljevec, a sadrži predmete koji služe za rad u polju, kućanske predmete, nošnje i dječje igračke (<https://www.visitmedimurje.com/backend/opsirnije-enduser.asp?id=1041>, pristupljeno 8. svibnja 2022.).

Međimurski fašnik je manifestacija koja se održava u Čakovcu i započinje u subotu „dječjim fašnikom.“ Vrhunac je u nedjelju kada mimohod prolazi centrom Čakovca. Ova pokladna tradicija uvrštena je na listu nematerijalne kulturne baštine, a održava se i u drugim karnevalskim središtima kao što je Samobor, Koprivnica, Lovran, Ptuj i Đakovo (<https://www.visitmedimurje.com/backend/opsirnije-enduser.asp?id=1034>, pristupljeno 8. svibnja 2022.).

Prema službenoj stranici Turističke zajednice Međimurske županije evidentirano je 81 kulturni i povijesni lokalitet koji ima poseban značaj za lokalno stanovništvo. Izdvajaju se privatne povijesne zbirke Stanka Trstenjaka iz Marofa i Lucije Krnjak iz Mačkovca.

Etno Muzej Trstenjak pripada obitelji koja je svaki kutak kuće pretvorila u muzej, gdje se prikazuju običaji, kultura, obredi, mudrosti i znanja te dio prošlosti o Međimurcima. Dio zbirke čine i odjevni predmeti, zemljane posude i alati (<http://www.visitmedimurje.com/backend/opsirnije-enduser.asp?id=511>, pristupljeno 8. svibnja 2022.).

Stari grad Zrinskih je utvrda u centru Čakovca koja se prvi put spominje u 13. stoljeću. Osim Zrinskih, utvrdom su upravljale obitelji Lacković, Kanižaj, grofovi Celjski, Ernušt, Čikulin i Feštetić. Današnji je oblik utvrda dobila u doba češko-austrijske obitelji

Althan u 18. stoljeću, kada je iz stare renesansne palače pretvorena u monumentalni barokni dvorac. Utvrda je simbol identiteta i tradicije Međimurske županije te se u sklopu nje nalazi Muzej Međimurja s nekoliko odjela (<https://www.visitmedimurje.com/backend/opsirnije-enduser.asp?id=348>, pristupljeno 8. svibnja 2022.).

Iako su prethodno navedene samo neke turističke zanimljivosti i atrakcije Međimurske županije, treba svakako spomenuti kako Županija može biti uzor ostalim kontinentalnim županijama što se tiče turizma, ali i ostalih djelatnosti. Međimurje je vrlo interesantno domaćim i inozemnim investitorima, a što se tiče turizma, zadnjih nekoliko godina stvaraju trendove u kontinentalnom turizmu, što će im omogućiti i daljnji turistički razvoj u budućnosti.

Slika 6. Stari grad Zrinskih

Izvor: <https://www.visitmedimurje.com/backend/opsirnije-enduser.asp?id=348>, pristupljeno 8. svibnja 2022.

Varaždinska županija nalazi se u sjeverozapadnom djelu Republike Hrvatske te je površinom (1261,29 km²) treća najmanja županija u Hrvatskoj. Varaždinska županija je prema prvom pisanom spomenu najstarija županija. Spominje se u Povelji hrvatsko-ugarskog kralja Belle III. iz 1181. (<https://www.varazdinska-zupanija.hr/o-nama/povijest.html>, pristupljeno 10. svibnja 2022.). Središte Županije je Varaždin, a ostali gradovi jesu Ivanec, Varaždinske Toplice, Novi Marof i Lepoglava. Varaždin je u povijesti bio važno središte za Hrvatsku, prvi je stekao status slobodnoga kraljevskoga grada, a kasnije je obnašao ulogu i glavnoga grada. Ovaj kraj obiluje i prirodnim i još više kulturnim atrakcijama, a najzanimljiviji su dvorci i kurije u kojima su živjele brojne obitelji važne za hrvatsku povijest. Organiziraju se i razni festivali, od kojih je zasigurno najpoznatiji Špancirfest, zabavni i ulični festival koji se održava u Varaždinu u kolovozu, deset dana od 1999. Osim koncerata i uličnih zabavljača, održavaju se i razne predstave, prikazuju se tradicijski običaji i obrti vezani uz varaždinski kraj, dostupni su i programi za djecu, kreativce, galerije te je sve medijski popraćeno. Uz bogatu gastronomsku ponudu Varaždin postaje središte kulture,

turizma i zabave koji već dugom tradicijom privlači mnoge posjetitelje.

Jedan od najpoznatijih dvoraca na području Varaždinske županije je zasigurno Trakošćan. Dvorac je nastao krajem 13. stoljeća u sklopu obrambenog sustava sjeverozapadne Hrvatske. I uz samo ime dvorca veže se legenda prema kojoj je dvorac dobio ime po tračkoj utvrdi (arx Thacorum) koja je navodno postojala u vrijeme antike. Postoji i druga legenda, prema kojoj je Trakošćan dobio ime po vitezovima Drachenstein koji su u srednjem vijeku gospodarili ovim krajevima. Ono po čemu se ovaj dvorac ističe je sačuvana građa koja je povijesno usko vezana uz arhitektonski okvir i život vlasnika, obitelji Drašković (<https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/kulturna-bastina/7-dvorac-i-jezero-trakoscan-bogata-povijest-od-13-stoljeca>, pristupljeno 10. svibnja 2022.). Trakošćan objedinjava dvorac, perivoj i park-šumu te se ispod dvorca nalazi i jezero. Danas obnaša muzejsku djelatnost, ali organiziraju se i razna događanja, kao što su svadbene svečanosti, fotografiranje mladenaca i iznajmljivanje nekih prostorija. U dvorcu se mogu posjetiti kuhinja, tamnica, lovačka dvorana koja sadrži lovačke trofeje, blagovaonica, knjižnica, viteška dvorana te spavaće sobe uređene u nekoliko različitih stilova kao što je barok, rokoko, neorenesansa i sl. U sklopu muzeja prikazano je i nekoliko zbirki, npr. zbirka oružja, zbirka namještaja, zbirka posuđa i sl.

Svakako treba spomenuti i varaždinsku feudalnu utvrdnu Stari grad. Bila je središte plemićkog posjeda koja se gradila od 14. do 19. stoljeća.

Sredinom 14. stoljeća utvrdom vlada obitelj Celjski koja gradi četverokutnu kulu, a dva stoljeća kasnije vlada Ivan Ungnad koji srednjovjekovni burg povećava te pretvara u renesansni Wasserburg koji je okružen kulama, vodom i zemljanim bedemima. Oko Staroga grada se nikada nije razvio perivoj, a prostor dvorca se uređuje nakon 1933. (Obad-Ščitaroci, 1990., str. 136.). Danas se u prostorima ovog srednjovjekovnog dvorca nalazi Muzej grada Varaždina koji je otvoren 1925. Osim zbirki koje se nalaze u Muzeju, omogućeno je i iznajmljivanje multimedijske dvorane. Na području Hrvatske, nažalost, postoje i dvorci koji su zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa osuđeni na propadanje. Unatoč bogatoj povijesti, zanimljivim i tajnovitim legendama koje se vežu uz dvorce, zbog nedostatka perspektive, kulturni resursi se ne valoriziraju. Trakošćan i Stari grad su primjeri dobre prakse očuvanja i valorizacije kulturne baštine.

Sl. 7. Dvorac Trakošćan

Izvor: <https://www.varazdinska-zupanija.hr/o-nama/znamenitosti/trakoscan-opcina-bednja.html>, pristupljeno 11. svibnja 2022.

Krapinsko-zagorska županija nalazi se u sjeverozapadnom dijelu Republike Hrvatske. Površinom od 1229 km² spada u manje hrvatske županije, ali kao i Varaždinska i Međimurska županija ističe se gustoćom stanovnika od 108,1 stan./km². Sjedište Krapinsko-zagorske županije je Krapina, a ostali gradovi su Donja Stubica, Klanjec, Zabok i Zlatar (<https://www.kzz.hr/opcenito>, pristupljeno 11. svibnja 2022.).

Muzej krapinskih neandertalaca jedna je od najzanimljivijih turističkih atrakcija na području Krapinsko-zagorske županije. Ovo paleontološko nalazište, Hušnjakovo brdo, otkriveno je zahvaljujući paleontologu Dragutinu Gorjanoviću Krambergeru. Muzej je otvoren 2010. te sadrži brojne interaktivne sadržaje kao što su virtualne šetnje, hologrami te filmovi pomoću kojih posjetitelji mogu doživjeti prošlost. U muzeju se organiziraju i edukativni programi, vodstva i radionice koji dodatno pridonose autentičnosti muzeja.

Osim Muzeja krapinskih neandertalaca, bitno je spomenuti i muzej „Staro selo“ Kumrovec. Uz Muzej se veže godina 1947., kada su u Kumrovec dolazili posjetitelji razgledati rodnu kuću Josipa Broza Tita. Na prostoru Muzeja nalazi se obnovljena stara jezgra naselja Kumrovec, Vila Kumrovec (rezidencijalni objekt Josipa Broza, kasnobarokna kurija grofova Erdödy, livade i obradive površine. „Staro selo“ Kumrovec je najveći *in situ*

muzej u Hrvatskoj koji svojim postavima prikazuje način življenja krajem 19. i početkom 20. stoljeća (<https://www.mss.mhz.hr/stranica/muzej-danas>, pristupljeno 11. svibnja 2022.).

Kada je riječ o Krapinsko-zagorskoj županiji neophodno je spomenuti dvorac Veliki Tabor. Riječ je od jednom od najsačuvanijih srednjovjekovnih dvoraca koji prema tehnici gradnje i načinu fortifikacije potječe iz 15. stoljeća. Najstariji vlasnici dvorca bili su Celjski, a u sljedećim stoljećima dvorac je promijenio nekoliko vlasnika (Obad-Šćitaroci, 1990., str. 144.). U 20. stoljeću morali su se poduzeti restauratorski potezi na najugroženijim dijelovima dvorca, a sredinom devedesetih godina kreću i prva sustavna konzervatorska istraživanja koja financira Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Faza obnavljanja odvijala se u dva dijela: od 2001. do 2007. te druga faza započinje krajem 2008. (<https://www.veliki-tabor.hr/o-muzeju/pregled/obnova-velikog-tabora>, pristupljeno 11. svibnja 2022.). Institucije su prepoznale važnost investiranja i obnavljanja u kulturnu baštinu kako bi se osigurala dugoročnost i mogućnost korištenja i za buduće generacije. Bitno je da dio prihoda koji se ostvaruje od prodaje ulaznica od muzejske djelatnosti koje obnaša Veliki Tabor služi za osiguranje budućih ulaganja i zaštitu. Uz Veliki Tabor veže se i vrlo zanimljiva legenda, a o kojoj će biti riječi kasnije u radu.

Sl. 8. Veliki Tabor

Izvor: <https://www.veliki-tabor.hr/>, pristupljeno 16. svibnja, 2022.

Zagrebačka županija nalazi se u središnjem dijelu sjeverozapadne Hrvatske. Rasprostire se na površini od 3078 km². Površinom je šesta po veličini županija u zemlji, a sastoji se od 9 gradova (Dugo Selo, Ivanić-Grad, Jastrebarsko, Samobor, Sveta Nedjelja, Sveti Ivan Zelina, Velika Gorica, Vrbovec i Zaprešić), 25 općina i 697 naselja (<https://www.zagrebacka-zupanija.hr/zupanija/>, pristupljeno 11. svibnja 2022.). „Budući da okružuje područje Grada Zagreba sa zapada, juga i istoka, Zagrebačka županija ima oblik prstena izduženog u smjeru zapad – istok, zbog čega se često naziva Zagrebačkim prstenom, a zbog očuvanog i atraktivnog okoliša i „zelenim“ prstenom“ (Strategija turističkog razvoja Zagrebačke županije, 2016., str. 8.).

Od brojnih turističkih atrakcija izdvaja se Etnografsko-memorijalna zbirka bl. Alojzija Stepinca u blizini Krašića, vjersko središte Marija Bistrica i Stari grad Samobor. Zbirka prikazuje predmete koji se odnose na bl. Alojzija Stepinca i njegovu obitelj i nezaobilazna je točka brojnih hodočasnika.

Sl. 9. Spomen-kuća bl. Alojzija Stepinca

Izvor: <http://stepinac.zg-nadbiskupija.hr/hr/multimedija/foto/54?showGal=13>, pristupljeno 16. svibnja, 2022.

Stari grad Samobor dao je izgraditi češki kralj Otokar 1268., a kasnije tijekom stoljeća njime su vladale brojne slavne obitelji kao što su Arpadovići, Babonići, Anžuvinci, Frankopani, Erdödy, grofovi Celjski i drugi. Na samom početku bio je romaničko-gotički burg, a promjenama i nadogradnjama zadobio je elemente baroknog dvorca (<https://www.samobor.hr/visit/stari-grad-samobor-p441>, pristupljeno 12. svibnja 2022.). Stari grad Samobor poznat je i po jednog legendi prema kojoj je Barbara Celjska, poznata kao i Crna Kraljica, alkemijom stvorila veliku kornjaču da bi napakostila Samoborcima. Kornjača bi dolazila u grad i jela djecu. Kada je kornjača htjela pojesti posljednje dijete, čija je majka bila Barbara Celjska, kraljica je zamolila stanovnike Samobora da se mole kako bi njezino dijete bilo pošteđeno. Samoborci su zauzvrat tražili da Barbara Celjska napusti Samobor ako molitva urodi plodom. Nakon što je ona pristala, udario je grom i okamenio kornjaču. U tim krajevima se vjeruje da kornjača nije trajno okamenjena te će oživjeti ako se u gradu pojavi veliko zlo.

Grad Zagreb, kulturno, političko, povijesno i administrativno središte te glavni grad Republike Hrvatske, zauzima površinu od 641, 32 km² te broji 807 254 stanovnika ([https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/ZG%20u%20brojkama 2020 digital linked.pdf](https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/ZG%20u%20brojkama%202020%20digital%20linked.pdf), pristupljeno 12. svibnja 2022.). Dan grada Zagreba obilježava se 31. svibnja kada se slavi blagdan Majke Božje od Kamenitih vrata koja je i zaštitnica Zagreba. Zagreb je nastao spajanjem Gradeca i Kaptola koji su se do tada razvijali na dva susjedna brežuljka. God. 1850. spajaju se ova dva srednjovjekovna naselja, kada započinje urbanizacija i

modernizacija grada. Nakon razornog potresa 1880. obnavljaju se dotrajale zgrade i kuće, a grad je opet pogodio zastrašujući potres 2020. Kulturne znamenitosti Zagreba su brojne: Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije, Kamenita vrata, Markov trg, Etnografski muzej Zagreb, Arheološki muzej u Zagrebu, Hrvatsko narodno kazalište, Kula Lotrščak itd. samo su neke od poznatijih.

Grad Zagreb prvi put se spominje u dokumentu koji datira iz 12. stoljeća u tzv. *Felicijanovoj povelji*. Krajem XI. stoljeća postojali su uvjeti osnivanja Zagrebačke biskupije te se pretpostavlja da je u to vrijeme Zagreb već bio naselje u podnožju kaptolskog brežuljka. God. 1094. ugarsko-hrvatski kralj Ladislav I. Arpadović utemeljio je Zagrebačku biskupiju i podredio je ugarskom nadbiskupu u Ostrogonu². O tome svjedoči dokument iz 1134., kada ostrogonski nadbiskup Felicijan potvrđuje osnivanje Zagrebačke biskupije te se također prvi put spominje ima grada Zagreba (<https://povijest.hr/tag/felicijanova-povelja/>, pristupljeno 20. travnja 2022.).

² Stari hrvatski naziv za mađarski grad Esztergom, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=45805> (Pristupljeno 20. travnja 2022.).

Sl. 10. Felicijanova povelja; isprava o utemeljenju Zagrebačke nadbiskupije 1134.

Izvor: <https://proleksis.lzmk.hr/21041/>, pristupljeno 21. travnja 2022.

Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije jedan je od simbola Zagreba. Ubrzo nakon osnutka biskupije u Zagrebu, što je bilo oko 1094., započinje gradnja katedrale u prelaznom romaničko-gotičkom stilu. Gradnja je završila 1217., ali je ubrzo nastradala za vrijeme provale Tatara. Biskup Timotej započeo je obnovu u gotskom stilu, a u kasnijim radovima katedrala je utvrđena zidinama i kulama (16. stoljeće) te dobila masivni renesansni toranj (17. stoljeće). Katedrala je stradala i u požarima te tijekom raznih provala, a najviše je oštećena u potresu 1880. Iza glavnog oltara sagrađena je nova grobnica gdje počinjavaju Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan, Ivan Antun Zrinski, Eugen Kvaternik, a pokopana su i tri zagrebačka nadbiskupa: bl. Alojzije Stepinac, Franjo Šeper i Franjo Kuharić (<https://www.zg-nadbiskupija.hr/katedrala/povijest>, pristupljeno 12. svibnja 2022.).

Sl. 11. Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marija i svetih
Stjepana i Ladislava

Izvor: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/print.aspx?id=30060>, pristupljeno 16. svibnja 2022.

4. Legende Koprivničko – križevačke županije

U ovom poglavlju bit će riječi o legendama na području Koprivničko-križevačke županije. U narodu je najpoznatija Legenda o picokima, a popraćena je i popularnom manifestacijom. Osim te legende, prepričat će se legenda o kipu Majke Božje u Molvama, Crnoj Kraljici i legenda kako su nastali križevački statuti.

4.1. Legenda o „picokima“

Jedna od najpoznatijih legendi na području Koprivničko-križevačke županije je *Legenda o picokima*. Riječ je o legendi kada je pijetao spasio stanovnike grada Đurđevca od Turaka u 16. stoljeću.

Legenda je nastala u 16. stoljeću kada su Turci, pod vodstvom Ulama-bega, napali Đurđevac. Osmanlije su opkolile grad i čekale da stanovnici ostanu bez hrane i da se predaju. Đurđevčani se danima nisu predavali, ali od hrane im nije ostalo ništa osim jednog pijetla. Jedna mudra starica sjetila se da bi Đurđevčani mogli iz topa ispaliti pijetla kako bi Osmanlije pomislile da imaju hrane u izobilju. Iscrpljeni Đurđevčani su posljednjeg pijetla, odnosno picoka, ispalili iz topa i uistinu natjerali Osmanlije da misle kako imaju još puno hrane. Osmanskoj vojsci nije preostalo ništa drugo nego odustati pa su nakon izrečene kletve: *„A vi tamo, pernati junaci, što picokima bojeve bijete, ime PICOKA dovijeka nosili! PICOKIMA vas djeca zvala, a unuci vaši ostat će PICOKI!“* napustili Stari grad.

Na temelju ove legende svake se godine održava manifestacija pod imenom Picokijada. Picokijada je trodnevna manifestacija tijekom koje se održavaju brojni koncerti, izložbe, predstave i njeguje se tradicija i kulturno-povijesna baština. Važnu ulogu imaju lokalna folklorna društva te se posjetiteljima nude tradicionalna jela i pića. Vrhunac Picokijade je uprizorenje legende koji se održava u Starom gradu u Đurđevcu. Nositelji realizacije programa jesu lokalni stanovnici koji djeluju u raznim udrugama i folklornim društvima.

Najstariji pronađen zapis o legendi napisao je Tomo Jalžabetić, seljak, političar i vođa Hrvatske pučke seljačke stranke u Đurđevcu i Podravini. Zapis je pronađen u rukopisu iz 1898., a napisan je prema Osnovi o sabiranju i proučavanju narodne građe o narodnom životu Antuna Radića. Prvi put je legenda održana 16. lipnja 1968., a od 1977. tradicionalno se održava zadnji vikend u lipnju. Legenda je uvrštena na Listu zaštićenih nematerijalnih

kulturnih dobara Republike Hrvatske 2007., a godinu kasnije je dobitnica prestižnog europskog turističkog priznanja EDEN (European destination of excellence) u Bordeauxu (<https://muzej-djurdjevac.hr/utvrda-stari-grad/legenda-o-picokima/>, pristupljeno 4. travnja 2022.).

Ova legenda i manifestacija predstavljaju vrlo važno i značajno kulturno nasljeđe, a kroz manifestaciju lokalno stanovništvo čuva i njeguje nematerijalnu baštinu te je prenosi na mlađe generacije. Tri dana koliko traje manifestacija, lokalno stanovništvo želi čim više promovirati lokalnu kuhinju, kulturu i nekadašnji način života.

Sl. 12. Uprizorenje legende o Picokima

Izvor: <https://visitdjurdjevac.hr/picokijada/>, pristupljeno 20. travnja 2022.

4.2. Majka Božja Molvarska

Molve su općina u Koprivničko-križevačkoj županiji, gdje hodočasnici posjećuju čudotvoran kip Gospe s djetetom koji se nalazi u posebnoj kapelici. Kip je djelo nepoznatog umjetnika, pretrpio je neka oštećenja te se na tome temelji legenda. Kip je, naime, bio zakopan u zemlji više od sto godina. Međutim, bio je otporan na vlagu i nije istrunuo, a otkriven je na neobičan način.

Prema predaji, Molvarci su kip dobili od redovnika iz samostana preko Drave. Pretpostavlja se da je gotički kip došao u Molve u 15. stoljeću iz franjevačkog samostana između Ždale i Gole. Kip je visok 63 centimetara i Marija i dijete Isus imaju na glavi velike krune baroknog oblika (<https://www.zupa-molve.com/majka-boja-molvarska/>, pristupljeno 7. travnja 2022.). Đurić (2007., str. 30.-31.) objašnjava da su Molvarci odlučiti napustiti selo

Molve nakon što su Turci zauzeli Viroviticu. Molvarci su napustiti svoj rodni kraj, a dragocjeni kip zakopali su u pijesak nadajući se da će se ubrzo vratiti. Kip Majke Božje za njih je bio čudotvoran. Seljaci se nisu u rodni kraj vratili preko više od sto godina i nitko od novih generacija nije znao da kip uopće postoji. Kada su se Molvarci ipak nakon dugo vremena ipak vratili, obnovili su svoje kuće i crkvu, a kip je bio potpuno zaboravljen. Jednog dana starac Škripelj vidio je svojeg vola kako nešto iskapa iz zemlje. Bio je to kip Majke Božje. Starac se počeo moliti te mu je unutarnji glas rekao da je to kip Gospe koji su preci zakopali. Stanovnici su sačuvali drveni kip i postavili ga na oltar obnovljene crkve te su Molve postale popularno hodočasničko mjesto. Danas u Molve dolaze hodočasnici u velikom broju pokloniti se kipu. Vjernici iz sela Molve, ali i drugih krajeva Podravine, sudjeluju u procesijama koje se organiziraju u čast Majke Božje Molvarske te ju mole za milost i blagostanje.

Sl. 13. Majka Božja Molvarska

Izvor: <https://www.molve.hr/index.php/zupa-molve/kapelica-cudotvorne-majke-bozje-molvarske>, pristupljeno 20. travnja 2022.

4.3. Crna Kraljica s Malog Kalnika

U hrvatskim krajevima brojne su legende u kojima glavnu ulogu ima Crna Kraljica, odnosno Barbara Celjska. Ona je bila žena hrvatsko-ugarskog kralja Žigmunda. „Bila je žena krasnoga stasa, visoka i bjeloputa, odjevena u crninu koja joj je dobro pristajala. Na ruci presvučenoj crnom rukavicom držala je gavrana“ (Hitrec, 2007., str. 89.).

Utvrdna Mali Kalnik prvi put se spominje 1240. Danas se u selu Gornja Rijeka, koje se nalazi ispod utvrde, prepričava legenda o Crnoj Kraljici. Na vrhu Kalnika nalaze se ruševine nekadašnje kule te ostaci kapelice Sv. Barbare koja je napuštena u 18. stoljeću. Legenda kaže da je Barbara Celjska imala aferu s kaštelanom (upraviteljem) Malog i Velikog kraljevskog grada Kalnika. Kraljica i kaštelan sve češće su se susretali na Malom Kalniku, što je rezultiralo time da je kaštelan postao ohol prema lokalnim stanovnicima. Plemići su se žalili kralju Žigmundu Luksemburškom koji je otpustio kaštelana, a kraljicu zatočio u gradu u Češkoj. Dalje legenda govori da je krvavo zlato Crne Kraljice i dalje zakopano negdje oko Malog Kalnika koji čuvaju podanice zmijske (<http://www.tz.kalnik.hr/o-kalniku/legende/>, pristupljeno 4. travnja 2022.). Crna Kraljica prema pričama i danas posjećuje Mali Kalnik, i ljeti i zimi: „Kad zimi oštri sjeverac zavija po zidinama kule ili kada se u vrijeme ljetnih vrućina na zidinama i stijenama Malog Kalnika izlažu suncu ljute riđovke i otrovni poskoci, tada će u selima kalničkoga kraja reći: To se javlja Crna Kraljica, to se pokazuje Crna Kraljica koja nije našla svoj mir ni zimi ni ljeti“ (Đurić, 2007., str. 92.).

4.4. Legenda o nastanku Križevačkih štatuta

„Križevački štatuti nastali su kao rezultat jednog vinsko-pajdaškog nazdravičarskog običaja, koji je imao osnovu u jednom povijesnom događaju“ (Đurić, 2007., str. 95.). Temom Križevačkih štatuta bavio se Zvonimir Pužar koji se sastavio *Štatute* koji se danas izvode (Baran, 2018., str. 377.). Bela IV. je bježeći pred Mongolima, početkom 13. stoljeća, zastao u tvrđavi Kalnik pokraj Križevaca. Tatari su opsjeli Kalnik, ali se Bela IV. uspio izvući. Da bi zahvalio stanovnicima Kalnika, podijelio je plemenitaške povlastice i određena zemljišna prava, što Križevčani nisu odobravali jer su i oni imali posjede na području Kalnika. Sukob je trajao jedno stoljeće, a budući da su snage i prava bili izjednačeni, odlučili su se pomiriti. Pomirbeni susret, koji se dogodio u 14. stoljeću, rezultirao je Križevačkim spravišćem ili Križevačkim štatutom. Stanovnici Kalnika i Križevaca u čast pomirenja napravili su slavlje.

„Glavnu riječ u toj pomirbenoj veselici vodili su i držali red po kojemu se trebalo vladati – križevački notarijuš i kalnički kaštelan. Notarijuš je imao dužnost starješine spravišča, kaštelan je obavljao dužnost fiškuša, a varoški sudac dobio je dužnost domaćina“ (Đurić, 2007., str. 95.).

Danas se u znak sjećanja na legendu organizira manifestacija „Križevačko veliko spravišče“ kojom se njeguje i čuva tradicija i kulturno nasljeđe. Manifestacija se održava u lipnju, a organizirana je na području čitavoga grada. Od petka do nedjelje organiziraju se razne predstave, uprizorenja, nastupi folklornih skupina. Predstavlja se tradicijska hrana i piće običaji, zanati, posjetitelji mogu posjetiti razne koncerte i izložbe, a djeci je dostupan zabavni park. Uprizorena je predstava pomirenja, gradom voze kočije te se predstavlja materijalna i nematerijalna povijesna baština križevačkog kraja. Cijeli grad postaje velika pozornica.

Sl. 14. Uprizorenje Križevačkih štatuta

Izvor: <https://visitkrizevci.com/manifestacije/krizevacko-veliko-spravisce/>, pristupljeno 20. travnja 2022.

5. Legende Varaždinske županije

Varaždin je u hrvatskoj povijesti imao važnu ulogu, bio je glavni grad. Tu važnu ulogu prestao je obnašati nakon požara 1776. Danas je Varaždin gospodarsko, sportsko i kulturno središte. Tijekom istraživanja i proučavanja literature, naišlo se na nekoliko legendi koje su vezane uz požare koji su izbijali u Varaždinu tijekom stoljeća. „Varaždin je od kraja 16. stoljeća bio središte Slavonske Vojne granice, a istodobno je bio sjedište županije te slobodni i kraljevski grad. U 17. i 18. stoljeću doživio je jak gospodarski i kulturni razvoj, a od 1767. do 1776. bio je glavni grad Hrvatske i tada je u njemu zasjedalo Hrvatsko kraljevsko vijeće (tadašnja hrvatska vlada) (Petrić, 2009., str. 160.). U nastavku će biti predstavljene dvije priče koje su vezane uz požare na području Varaždina. Požari su uništili stambene kuće, crkve, a kako je već rečeno, Varaždin je zbog požara izgubio titulu glavnoga grada.

Tomislav Đurić u djelu „Legende puka hrvatskoga“ navodi čak dvije legende vezane uz požare u gradu Varaždinu. Jedan požar izbio je 1665., a idući požar pogodio je Varaždin 1776., kada je grad ostao i bez titule glavnoga grada jer više nije imao uvjete kojima bi mogao prihvatiti bana i smještanje ostalih važnih institucija koje su do požara tamo bile smještene. Sve važne institucije nakon požara bile su premještene u Zagreb.

5.1. Vukovi „krivi“ za požar Varaždina

Ovaj požar su prema vjerovanju skrivili vukovi koji su došli preko Drave u Varaždin iz susjednog Međimurja, a i ljudsko praznovjerje. God. 1665. na Uskrsni ponedjeljak gospođa Uršula spremala se otpremiti svoju stoku na proljetnu ispašu. Gospođi Uršuli javila se susjeda i upozorila ju da tijekom ispaše pripazi na vukove jer bi mogli zaklati stoku te joj daje savjet sljedećim riječima: „Bilo bi najbolje stoku malo zakaditi dimom, a ponajbolje tamjanom, što će vukove odvratiti od stada.“ Uršula je poslušala susjedu i počela kaditi koze, krave i ovce. Zbog vjetra, iskra je zahvatila Uršulinu kuću, a požar se uskoro proširio i na druga mjesta u Varaždinu. Ubrzo se digla uzbuna u cijelom gradu te su dotrčali i Varaždinci koji su bili na misi povodom Uskrsnog ponedjeljka. Snažan vjetar nosio je plamen i uskoro su skoro svi dijelovi grada bili spaljeni. Gradom su se samo čuli krikovi građana, pucketanje vatre i glasanje stoke koja je gorjela u štalama. Mnogi građani morali su poći u druga sela i gradove prositi jer su ostali bez svega. Na kraju je trebalo utvrditi tko je kriv za tako veliki požar. Uršula se branila da nije kriva ona, već vukovi koji su došli iz Međimurja. Grofica Sofija Zrinski, čuvši za to, poslala je u znak isprike kola napunjena žitom da se podijeli siromašnim Varaždincima. Varaždinci su se zavjetovali da će svake godina na Uskrsni ponedjeljak prolaziti gradom u procesiji da od Boga zamole milost kako bi ih poštudio od požara (<https://blagamisterije.com/do-katastrofalnih-pozara-varazdina-doslo-je-zbog-krmace-i-vukova-te-nepaznje-jakoba-i-ursule-i-svaki-put-slavni-je-glavni-grad-izgorio-do-temelja/20421/>, pristupljeno 11. travnja 2022.).

5.2. Škaf i prasica skrivili požar Varaždina

Škaf je posuda koja služi za hranidbu i napoj prasica. Đurić (2007., str. 83.-84.) je radnju smjestio 25. travnja 1776. Budući da se toga dana slavi blagdan sv. Marka, Varaždinci su uglavnom bili u svojim domovima i objedovali. Jakob Verček, 14-godišnji dječak, krenuo je napuniti škaf za svoje prijatelje da bi mogli ugasiti vapno. Prije nego što je odnio škaf zapalio je cigaretu i iza njega se iznenada pojavila prasica pa je morao potrčati. Kod trčanja ispala mu je cigareta u slamu, a kako je puhao vjetar požar se brzo proširio prema središtu Varaždina. Uskoro je diljem grada nastala panika, sva gradska zvona su zvonila, ljudi su

trčali s posudama s vodom. Požar nije mogao biti zaustavljen, a došlo je i do eksplozije u skladištu trgovca Jakominija, gdje se nalazila veća količina baruta. Varaždin je gorio i drugi dan, a sveukupno je izgorjelo 400 kuća, crkve, samostani i palače. Jakob je proglašen krivim za požar i dobio je batina u Sračincu, rodnom selu i na glavnom trgu izgorenog Varaždina.

5.3. Legenda o zmaju iz Klanječkog jezera

Đurić (2007., str. 96.-97.) opisuje legendu koja najvjerojatnije potječe iz sela u blizini Klanječkog jezera, a legenda kaže da je u jezeru živio zmaj koji je svakog dana pojeo jednog čovjeka. Ako zmaj nije uspio u toj namjeri, jako se razbjesnio te je počeo uništavati sve oko sebe, pa čak i polja i tako radio štetu seljacima. Žalosni, ali domišljati seljaci odlučili su svakog dana žrtvovati jednog mještanina kako bi sačuvali usjeve. S vremenom zmaj je postao sve zahtjevniji i izbirljiviji te je bio najzadovoljniji kada su mještani žrtvovali mlade seoske djevojke. Jednog dana došao je red na lijepu djevojku koja je bila kćer bogatog i uglednog gospodara. Djevojka je odbila da je se zamijeni s nekom drugom djevojkom te je odlučila žrtvovati se za ostale mještane. Na putu prema jezeru sreća je mladog momka Jurja koji je bio iznimno hrabar i spretn. Uplakana djevojka ispričala mu je kakva ju sudbina čeka te su zajedno pošli do jezera. Kada ih je zmaj ugledao počeo je rigati plamen iz svih sedam glava, ali Juraj se upustio u dvoboj sa svojom zlatom optočenom sabljom. Borba je trajala sedam sati, svakog sata Juraj je zmaju otkinuo po jednu glavu.

Sl. 15. Ruševine Cesargrada/ Grad Klanjec

Izvor: <https://blagamisterije.com/>, pristupljeno 21. travnja 2022.

5.4. Tragična varaždinska ljubav iz priče Ksavera Šandora Gjalskog

Ksaver Šandor Gjalski hrvatski je književnik rođen u Zaboku, a pisao je pripovijetke, romane i književne članke. Najpoznatija djela jesu pripovijetke *Pod starim krovovima* i *Na rođenoj grudi*.

Ovaj cijenjeni hrvatski autor priču smješta u doba kada je Napoleonova vojska pljačkala po hrvatskim krajevima. U Varaždinskoj pukovnici tada je živio carski časnik Milić – lički, a u Starom gradu živjela je obitelj Pokupić iz Karlovca koja se skrivala od vojske. Oni su imali kćer Stazicu u koju se zaljubio Milić te su se odlučili vjenčati i to na Stazičin rođendan, 29. rujna. Međutim, na dan vjenčanja, Napoleonova vojska pogubila je Stazičinog oca pa je vjenčanje bilo otkazano. Stazica se, zbog nesretnog događaja koji se zbilo ispred njezinih očiju, teško razboljela i jedva dočekala svoj dvadeseti rođendan. Na smrtnoj postelji obećala je Miliću da će ga zauvijek voljeti, nakon čega mu je umrla na rukama. Milić je još jako dugo živio sam, svakodnevno je šetao i tražio Stazicu. Navodno je posljednjeg dana vidio Stazicu da mu maše da zidina Staroga grada. Umro je dana 29. rujna (<https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/legende/470-varazdinski-romeo-i-julija>, pristupljeno 12. svibnja 2022.).

5.5. Ljepotica još uvijek čeka svojeg mlinara

Ova priča se prenosi generacijama na području oko Novog Marofa, gradića udaljenog nešto manje od 20 km od Varaždina. Šuma Paka, pokraj Novog Marofa, čuva mnoge legende i priče koje su nastale kada su se u šumama skrivali putnici i bjegunci. Šuma je zbog mnogih jezivih priča prozvana – Crna Paka. Osim sumnjivih putnika, u šumi se nalaze i stare mistične utvrde na kojima počivaju mnoge legende. Utvrda na Gradišću, navodno iz rimskog doba, čuva legendu o lijepoj djevojci koja je postala žrtva uroka. Djevojka je pretvorena u zmiju koja u ustima nosi zlatni ključ, a od uroka je može spasiti samo mladi mlinar u noćima punog mjeseca. Ova zaboravljena legenda ponovno je oživljena kada su stanovnici tijekom obnavljanja utvrde pronašli veliku zmiju. Smatraju da još uvijek čeka mlinara da je spasi (<https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/legende/65-ljepotica-jos-uvijek-ceka-svog-mlinara>, pristupljeno 12. svibnja 2022.).

6. Legende Međimurske županije

6.1. Zmaj iz Međimurja završio u Africi

Ova legenda prepričava se u međimurskom mjestu Donji Vidovec, točnije u Čičanskoj jami. Glavnu ulogu ima grabancijaš³, a legendu je zapisao Ivo Zvonar po riječima Stjepana Zvonara koji dolazi iz istog sela kao i legenda. Oko 90 posto mještana koji su rođeni do 1900. vjerovali su da zmaj zaista živi u spomenutoj jami, a zmajev rep bio je pod crkvom. Zmaj je prema legendi nastao od ribe koja se zakopala u duboko blato te izrasla u stvorenje koje nalikuje veličini zmaja, odnosno krokodila s krilima (Đurić, 2005., str. 141.). Legenda datira iz 18. stoljeća kada se tresu kuće, a ljude lovi panika i strah. Sve to događa se zbog jednoglavog zmaja, odnosno pozoja, kako ga zove narod u Međimurju. Zmaja opisuju kao krilatu neman vretenasta oblika koja ima natprirodnu snagu, a u ustima ima šezdeset i sedam zuba (<https://www.gospodarskaskola.hr/projekti/projekt-pozoj-2/>, pristupljeno 11. travnja 2022.). U Donjem Vidovcu narod je vjerovao da je u selo stigao grabancijaš i odveo stvorenje u Afriku. Kada bi se zmaj okretao, svijeće u crkvi s oltara uvijek bi popadale. Jednog dana u selo je stigao mladi gospodin koji je nakon razgovara sa župnikom otišao do Čičanske jame. Kad je došao do crkve zajedno sa zvonarom, grabancijaš je počeo čitati iz knjige. Odjednom se voda uzburkala i ukazala se zmajeva glava. Kad je zmaj s polovicom tijela izašao van, grabancijaš ga je zajahao i krenuli su na jug. Podignulo se jako nevrijeme, tuča je pogodila cijeli kraj. Župnik je drugi dan obavijestio narod da je stigao grabancijaš koji je odveo zmaja u Afriku, gdje će ga zaklati i prodati Afrikancima. Vjeruje se da zmaj ima hladno meso pa se Afrikanci od komadića mesa mogu hladiti cijeli dan (Đurić, 2005., str. 140.-141.).

³ Grabancijaš je lik iz pučkog vjerovanja koji pretežito živi u sjevernoj Hrvatskoj (riječ grabancijaš vjerojatno dolazi od talijanske riječi *negromanzia*, odnosno čarobnjaštvo.) U usmenim pripovijetkama grabancijaš je uglavnom đak lotalica koji je uz svećeničko obrazovanje završio i tzv. trinaestu čarobnjačku školu i može dozvati zmajeve i jahati na njima. Grabancijaš se pojavljuje i u hrvatskoj književnosti u djelu Tituša Brezovačkog, Matijaš Grabancijaš dijak iz 1804., dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/24110/> (Pristupljeno 11. travnja 2022.).

6.2. Nesretna ljubav Štefeka i Janice

Mnoge legende potječu iz vremena turskih osvajanja. Jedna od njih zbiva se u Međimurju i na drugoj strani Mure. Ova legenda je o nesretnoj ljubavi Štefeka i Janice koja ima i tragičan kraj.

Legenda se prepričava na području Goričana u Međimurju, gdje se nekada nalazila crkva koja je iznenada propala u zemlju pa je na njezinome mjestu nastala Gliboka jama. U toj jami je Janica završila svoj život, a za njom je žalio Štefek. Radnja se odvija krajem 17. stoljeća (<https://blagamisterije.com/stefek-moj-stefek-moj-ja-sem-samo-tvoja-kriknula-je-janica-dok-se-crkva-u-koju-se-sakrila-urusavala-pred-vojnima-pohotnog-age/18062/>, pristupljeno 11. travnja 2022.). Na mjestu Gliboke jame nalazila se velika crkva koja je imala dva velika tornja. Turci su, da bi osvojili nova područja, morali graditi nove puteve pa su za to odlučili uzeti po dvije osobe iz svake kuće. Odabrali su i Janicu, lijepu djevojku crnih očiju i duge pletenice. Bila je sirotica bez roditelja, ali jako vrijedna. Živjela je sa svojim kumovima koji su imali sina Štefeka. Štefek i Janica zajedno su odrastali, dobro su se slagali pa su se trebali i vjenčati. Međutim, Štefek i Janica morali su poći graditi puteve. Kada je turski aga ugledao Janicu, izgovorio je riječi: „Mnogo sam svijeta prošao i djevojka ljubio, ali takve ljepote nikada nisam vidio i takvih očiju ljubio. Te mi oči ne daju mira ni počinka. Kada sunce ode na počinak, te oči moraju biti moje“ (Đurić, 2005., str. 81.). Janici se ta ideja nije svidjela jer je ona voljela samo Štefeka, pa su seljaci odlučili pomoći. Smislili su plan i odlučili da će Janicu sakriti u crkvu na brijegu, nadajući se da Turci neće dirati to sveto mjesto. Prije mraka sakrili su je u crkvu, ali aga se razbjesnio i zapovjedio vojnicima da otmu Janicu iz crkve. Kad su Turci opkolili crkvu, začuo se prasak i Janičin krik: „Štefek moj! Štefek moj! Ja sem samo tvoja“ (Đurić, 2005., str. 81.-82.).

Ljubavne priče s tragičnim završetkom česti su motiv u legendama. Jedna od najpoznatijih ljubavnih legendi u Hrvatskoj s tragičnim završetkom je ona o Veroniki Desiničkoj i grofu Fridriki iz 15. Stoljeća, vezana uz dvorac Veliki Tabor. O toj legendi će biti više riječi kasnije u radu.

6.3. Međimurska legenda o svetom Urbanu – Vrbanu

U međimurskom selu Sveti Urban poznata je legenda koja kaže: „Kaj sveti Vrban natače – to mimo lagva teče.“ Stanovnici vjeruju da ako na dan sv. Urbana, 25. svibnja, pada

kiša, bit će loša godina za grožđe. Da bi berba bila dobra, Međimurci kažu da je potrebno „lepo Vrbanovno.“ Naime, prema legendi, ljudi su se zamjerali Bogu te im je Bog na zemlju poslao sušu. Ljudi i životinje su zbog suše teško živjeli, nisu imali hrane ni vode pa su odlazili u crkvu da bi Boga molili za pomoć. Međutim, ništa im nije pomoglo i na zemlji je i dalje prevladavala suša. Kad se Bog sažalio nad ljudima odlučio je poslati jednog sveca na zemlju da bi ljudima mogao pomoći. Odabrao je sv. Vrbana. Sv. Vrban je bio zahvalan Bogu što može pomoći ljudima te im je odlučio na zemlju donijeti vodu. Na kraju je ipak shvatio kako ljudima ne treba voda pa je zamolio anđele da posude s vodom isprazne i napune s najboljim vinom. Prije nego što je sv. Vrban stigao na zemlju s vinom, pala je kiša iz one posude koju su anđeli ispraznili. Priroda u Međimurju je oživjela i ljudi su uskoro zaboravili na Boga i ismijavali sv. Vrbana što šeće uokolo, nosi posude i nudi vino. Sv. Vrban se naljutio i izlio vino u jarak i zarekao se da stanovnici Urbana više nikada neće imati vina u lagvima (Đurić, 2005., str. 159.). Stanovnicima Svetog Urbana nije pomoglo ni što su njegov dan pomaknuli na drugi pa ispunjava svoju zakletvu dok god su ljudi malodušni pa i danas kažu: „Kaj sveti Vrban natače – to mimo lagva teče“ (Đurić, 2005., str. 158.).

Na dan Sv. Urbana, djeca i odraslu rano ustaju. Prema vjerovanju, tko tog dana dugo spava bit će pospan cijelu godinu. Vjeruje se da tko na taj dan posti, brzo će se udati ili oženiti. Prema zapisima koji datiraju iz 1851., bio je običaj da se 25. svibnja u vinogradima postavljaju križevi, vinograde obilaze procesije, a sv. Urbana polijeva se vinom u znak zahvalnosti (<https://hrvatskiiglas-berlin.eu/?p=48722>, pristupljeno 7. travnja 2022.).

6.4. Međimurci kobili ogulili kožu i ponovno je u nju „obukli“

Na temelju proučavanja predaja iz hrvatske prošlosti, može se zaključiti da se životinje često pojavljuju u njima. Tako je pijetao spasio Đurđevčane od turske vojske, u Varaždinu su svinje bile krive za požar, a u ovoj legendi se pojavljuje kobila.

Hitrec (2007., str. 86.) je zabilježio ovu priču isto kao i dr. prof. Stjepan Hranjec iz Čakovca u svojem djelu „Zrno do zrna.“ Priča govori da su Međimurci imali na mađarskoj strani vinograde, a preko granice se smjelo prelaziti samo preko dana. Remuž i njegov sin Joža žurili su iz vinograda i žeđ gasili vinom i moštom, a kobila je dobila staro sijeno. Nakon što su prešli granicu, kobila Rička se srušila. Žedna kobila popila je cijeli škaf vina. Njih troje nastavili su hodati, nakon čega se kobila srušila i uginula. Barem su tako mislili Remuž i

Joža. Odlučili su s kobile skinuti kožu koju mogu prodati u Prelogu. Kad su otac i sin večerali, čuli su konjsko glasanje u dvorištu. Kad su izašli na dvorište, vidjeli su kobilu Ričku. Ona nije bila mrtva, već samo omamljena od vina. Joža nije znao što napraviti pa se uputio u Kompariju gdje je živjela žena, Kukorikačica, koja se bavila coprijama. Ona im je savjetovala da kobilu namažu mašću i na nju nazad navuku kožu te zašiju. Oni su to učinili, kobila je kasnije odrađivala i poslove u polju, a na kraju su kobilu skupo prodali na sajmu.

6.5. Prelja imala mrtvacu za udvarača

Ova zanimljiva priča vezana je za prelo⁴ koje se održavalo po selima u Međimurju i drugim krajevima Hrvatske. U jednom međimurskom selu okupljale su se mlade djevojke na prelo i svaka je djevojka imala svojeg momka, osim jedne. Ona nije imala nikoga. Jedne večeri pojavio se lijep mladić te sjeo kraj nje. Kada je trebala otkucati ponoć, on je otišao. Drugu večer je opet došao kada je djevojka primijetila da mladić ima kozje noge. To ju je prestrašilo, ali ju je ipak zanimalo tko je taj mladić i kamo ide nakon ponoći. Za njegovu nogu je privezala nit prede kako bi ga mogla slijediti. Djevojka ga je pratila te su stigli do groblja i on je htio ući u grob kada mu je noga zapela o nit prede. Kad je primijetio djevojkicu, izgovorio je kletvu: „O nesretne li djevojke, nećeš smjeti prijeći preko junačkog puta, niti preko praga, niti preko prozora, jer ću te tada pretvoriti u sunčani prah“ (Đurić, 2005., str. 80.). Djevojka se uplašila i otrčala kući te je znala da će morati umrijeti. Od tuge je uskoro i umrla, a obitelj je bila zabrinuta kako će je iznijeti iz kuće jer im je prije smrti sve ispričala. Djevojkicu su na kraju pokopali izvan groblja, gdje je ležala idućih pedeset godina. Svake godine bi iz njezinog groba izraslo cvijeće, a jednom je to cvijeće ubrao neki barun. Cvijeće je stavio u vazru na stol bogat hranom. Preko noći cvijeće se pretvorilo u djevojkicu koja je pojela svu hranu. Barun je primijetio da nedostaje hrana pa je čekao noć kako bi uhvatio lopova. Kada je vidio lijepu djevojkicu odlučio se njome oženiti. Morali su se oženiti u kući jer djevojka nije htjela preći preko praga. Bili su u braku sedam godina te je jednog dana barunica odlučila izaći iz kuće kako bi vidjela crkvu. Tamo je sreća mladića koji ju je prokleo kako leži na oltaru. Mladić joj se obratio te rekao da je čeka pedeset godina i da mu sada neće pobjeći. U tom trenutku tamnu unutrašnjost crkve zasjao je sunčan trak, a barunica se pretvorila u prah (Đurić, 2005., str. 80.).

⁴ Prelo je oblik seoske društvenosti; vrsta druženja seoskih žena i djevojaka koji su imali svrhu uzajamne pomoći u određenim seoskim poslovima kao što su predenje, tkanje i sl., a imali su i društveno-zabavnu funkciju, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50134> (Pristupljeno 12. svibnja 2022.).

7. Legende Krapinsko – zagorske županije

7.1. Majka Božja Bistrička

Najpoznatije nacionalno svetište Marija Bistrica nalazi se u sklopu Krapinsko-zagorske županije, od Zagreba udaljeno 40-ak kilometara. U ovom hrvatskom svetištu štuje se čudotvorni kip Majke Božje s Djetetom u naručju. Pred njim se mole Hrvati i ostali narodi, već stoljećima nadajući se da će im Majka Božja pomoći i uslišiti molitve.

Svetište u Mariji Bistrici postalo je nacionalno svetište 1715. kada je Hrvatski sabor podignuo veliki zavjetni oltar. Time je Hrvatski sabor odobrio pobožnost hrvatskog naroda prema Majci Božjoj Bistričkoj (<https://www.zg-nadbiskupija.hr/nadbiskupija/zupe?zupeid=298>, pristupljeno 20. travnja 2022.). Hitrec (2007., str. 152.) navodi i legendu o kipu Majke Božje Bistričke. Župnik crkve sv. Petra, Benedikt, čuvši da Turci ulaze na područje Hrvatskog zagorja, istrgnuo je kip iz postolja i odnio ga u crkvu sv. Petra. „Noću je dlijetom i čekićem obio kamen ispod pjevališta, u otvor stavio kip uz glasne isprike, prekrižio se nekoliko puta i zazidao Djevicu da nju, zaštitnicu, zaštiti od nevjernika“ (Hitrec, 2007., str. 152.). Turci nikada nisu opljačkali Bistru, a narod se ljutio i pitao se gdje je nestao kip. Kada su se vremena smirila, Benedikt je odlučio na nedjeljnoj misi ispričati sve, ali na povratku od bolesnika dan prije župnik je pao sa životinje u grmlje i slomio vrat. Prošlo je već mnogo godina, a dužnost svećenika tada je obnašao župnik Luka. Nekadašnji svećenik Benedikt već je godinama ležao ispod kamene ploče u crkvi, samo nekoliko metara dalje od zazidanog kipa. Jedne noći Luka je opazio odsjaj na pozlaćenim vratima svetohraništa. Snažna svjetlost je isijavala ispod pjevališta, ali župnik nije mogao otkriti što je to. Bio je jako zainteresiran što ga je to snašlo pa je iduće noći srušio zid i pronašao kip Majke Božje. Bio je jako razočaran, ali ubrzo se posramio te zamolio za oprost. Godine su opet prolazile dok je kip Bogorodice stajao na postolju na glavnom oltaru, a više se nitko nije sjećao da kip zapravo pripada kapelici na Vinskom vrhu. Godine su prolazile, a hrvatskim krajevima opet se širila turska opasnost pa je tadašnji bistrički župnik nepoznata imena opet zazidao kip Bogorodice. Kip je bio sakriven dugo vremena, a Bogorodica se čak tri puta ukazala u liku žene u modroj haljini župniku Petru Brezariću. Brezarić je volio kapljicu i veselo društvo pa je mislio da mu se ti događaji priviđaju. Njega je naslijedio Ivan Moltorisa, a u to vrijeme biskupski štap je nosio žarki štovatelj Blažene Djevice Marije, Borković. „Baš u onom tjednu kada je Borković pisao prijedlog Hrvatskom saboru da donese odluku o postu uoči Blagdana Bezgrješnog začeca, najavi mu se jednog jutra bistrički župnik Moltorisa. Biskup je postavljao župniku

brojna pitanja o stanju duha i duša u njegovu dijelu Hrvatskoga zagorja, te naravno upitao i kako se štuje Majka Božja. Pomalo zatečen, Moltorisa je blago porumenio i rekao: „Uobičajeno, hm, u molitvama svakodnevno, a na Njezine blagdane zanosno. Ali nekih posebnih marijanskih pobožnosti nema... To jest, nema čak ni slike, ni kipa Marijina“ (Hitrec, 2007., str. 156.). Biskup je ostao zaprepašten kada je Ivan rekao da nema kipa. Biskup se zamislio i sjetio se da bi kip opet mogao biti zazidan. Na to je župnik rekao da u zidu leži neka plemenita pokojnica. Vidi joj se samo čelo prekriveno prašinom. Moltorisa je postavio kip na oltar, a narod je Bogorodica počastila zdravljem i milošću, kao da želi nadoknaditi izgubljeno vrijeme. Sagrađena je i nova, veća crkva posvećena Gospi. Biskup Borković je doživio duboku starost, a Gospa mu je vratila vid kojeg je izgubio dvije godine prije smrti (Hitrec, 2007., str. 156.).

Sl. 16. Kip Majke Božje Bistričke

Izvor: <https://www.svetiste-mbb.hr/stranica/kip>, pristupljeno 21. travnja 2022.

7.2. Legenda o Veroniki Desinić

Ova ljubavna legenda s tragičnim završetkom vezana je uz dvorac Veliki Tabor u Hrvatskom zagorju. Prema legendi, mrtvo tijelo Veronike Desinić zazidano je u zid kule te se danas, u dugim zimskim noćima, čuje zavijanje nesretne Veronike.

Grof Herman Celjski zapovjedio je svojem sinu Fridriku da oženi Elizabetu, kćer i jedinu nasljednicu Stjepana Frankopana Modruškog. Elizabeta i Fridrik se nikada nisu zavoljeli, a zbog sve više dužnosti koje je davao grof Herman svojem sinu, Fridrik je često boravio u Velikom Taboru. Fridrik se zaljubio u Veroniku Desinić koja je bila iznimno lijepa. Zaljubljeni par počeo se tajno susretati u vinogradu, a kasnije se više nisu skrivali ni pred seljacima koji su ih osuđivali i spuštali poglede. Herman Celjski i Elizabeta čuli su za njihovu vezu, međutim grof nije uspio razvrgnuti vezu, već mu se i Fridrik suprotstavio. Otac i sin nisu sljedećih pet godina razgovarali. Nakon tih pet godina grof je pozvao Fridrika da se pomiri s Elizabetom. Fridrik je na to pristao i u noći kada je otišao sa ženom u postelju, nožem je ubio Elizabetu. Fridrik se istog dana vjenčao s Veronikom kojoj je rekao da je Elizabeta umrla od nepoznate groznice. Krajem se pročulo o okrutnom ubojstvu te su Fridrika zatvorili u tamnicu u Celju, gdje je pet godina patio bez Veronike i bojao se za njezinu sudbinu. U međuvremenu, Herman Celjski je osudio Veroniku da je čarobnica i predao da je spale kao vješticu. „Usprkos optužbi da je začarala Fridrika i uz pomoć demona nagovorila ljubavnika da ubije zakonitu ženu kako bi se domogla ugleda i bogatstva Celjskih, usprkos dodatnim potvrdama da je gazila križ nogama i jela ljudsko meso – sud oslobodi ljepoticu. Veronika je uspjela okupiti jedanaest porotnika, koji su prisegnuli da ta mila plemkinja nije vještica, prisegnula je naravno i Veronika, te se tako očistila. Na kraju još sudac reče da je krasotica doista čarobna, ali nije čarobnica“ (Hitrec, 2007., str. 99.). Sudac koji je oslobodio Veroniku nađen je proboden, a Veronika je uhvaćena na putu prema Ptuju, kada je odvedena u Ojstric, gdje je morena glađu i žeđu. Fridrik nikada nije pronašao gdje je pokopana njegova Veronika nakon što je utopljena u ribnjaku. Gospodari Velikog Tabora tvrdili su da dvorcem luta sjena u zimskim noćima, jeca i plače, a stoljećima kasnije pronađena na ženska lubanja u pregradi pokraj sjeverne kule (Hitrec, 2007., str. 100.).

7.3. Legenda o Čehu, Lehu i Mehu

Legenda govori da su za vrijeme rimske vladavine na tri brda iznad Krapine, Josipovcu, brdu Staroga grada Krapine i Šapcu, u razdvojenim gradovima živjela tri brata: Čeh, Leh i Meh i njihova sestra Vilina. Oni su se htjeli osloboditi rimske vlasti, ali ih je sestra, koja je bila zaljubljena u rimskog namjesnika, izdala. Braća su svejedno ubila rimskog namjesnika te su zbog straha morala bježati na sjever. Tamo su utemeljili tri zemlje: Čeh Češku, Leh Poljsku i Meh Rusiju. Sestru su zazidali u kulu, a njezino dijete je vol prenio na rogovima na drugu stranu. Tamo ga je pokopao neki pustinjač, a mjesto je dobilo ime po lijepoj glavi djeteta – Lepoglava. Neki tragovi ove priče o trojici braće postoje i kod čeških i poljskih pisaca (<https://krapina.net/legenda-o-cehu-lehu-i-mehu/>, pristupljeno 13. svibnja 2022.).

7.4. Kako je nastala crkva Majke Božje Gorske kraj Lobora

Lobor je naselje i općina u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, u Krapinsko – zagorskoj županiji. Đurić (2007., str. 34.) tvrdi da je crkva nastala u 13. stoljeću na još starijem, rimskom lokalitetu. Crkvu smatra kao ostatak stare benediktinske opatije. Uz nastanak crkve veže i jednu legendu. Naime, nekada davno se na vrhu brijega nalazila pećina i kamena vrata te je na tome mjestu Majka Božja odlučila sagraditi crkvu, gdje bi se narod mogao pomoliti Gospi i Svevišenjem. Međutim, i Nečastivi, vrag, imao je neke planove s tim mjestom, gdje je Majka Božja htjela sagraditi crkvu. Vrag je htio sagraditi svoj „Hram zla“ i tu je krenula borba. Anđeli su po danu, na Gospinu zapovijed, počeli nositi kamenje, a Vrag i njegovi pomoćnici su po noći to kamenje razbacali. Kad je Vrag vidio da neće uspjeti u tom planu, zapovjedio je pomoćnicima da sagrađe kamenu branu kako bi voda potopila sve prilaze crkvi. U trenutku kada je trebalo staviti još samo jedan kamen da bi brana bila zatvorena, sa crkve su se čula zvona koja su označila završetak gradnje. Vrag je shvatio da ne može više ništa učiniti te se izgubio u šumama Ivanščice. Stanovnici Lobora crkvu su nazvali Gospi u čast jer im zauzvrat ispunjava molitve.

8. Legende Zagrebačke županije

8.1. Samoborski zid

Hitrec (2007., str. 131.) smješta ovu legendu u doba kada su na području Hrvatskog Kraljevstva ostali samo ostaci ostataka.⁵ Stanovnici grada Samobora okupili su se da izglasaju i nađu rješenje kako će se obraniti od Turaka. Samobor je bio otvoren na istočnoj strani, gdje ga je štitio slab zid od šiba i blata, a nije bio niti jednake veličine. Hitrec (2007., str. 131.) navodi da „veliki utvrđeni grad na brijegu mogao je biti zadnje utočište, ali ako se svi odmah povuku u utvrdu, popalit će Turci kuće i mlinove slobodnoga trga samoborskog. Uz to je stambeni burg imao tada dva gospodara, kapetana Ivana Ungnada koji je toga proljeća bio zabavljen bitkama daleko od Samobora i udovicu pokojnoga Grubera, vlasnika Ruda. Plemeniti Ungnad i ucviljena udovica bijahu u svađi, posada malobrojna i zlovoljna, a ognjenoga se oružja moglo na prste prebrojiti. Ni vode nije bilo u burgu, nijednoga izvora, pa bi mnoštvo brzo popilo kišnicu iz cisterne usred grada.“ Narod je dugo vijećao, sve dok nisu zaključili da će mali istočni zid učiniti velikim i snažnim te mu dodati obrambenu kulu s velikim vratima. Iduća dva mjeseca Samoborci su prikupljali kamenje i gradili zid. Zid je započeo kod vidikovca Tepec, a drugi kraj je bio naslonjen na stijenu Stražnika, a „ona prava, ona znamenita vrata na zidu, koja predstavljahu ključ kožarove zamisli, bijahu neizmjereno veća, vrlo široka, a visoka kao i sam zid visok sedam hvata. Iznutra su ih pridržavali lanci nategnuti na valjke s bodljama. Ispod je tekla rijeka (Hitrec, 2007., str. 132.). Turci su u Samobor stigli naglo pa se sav narod nije uspio skloniti pred vojskom. Tada je stradala i djevojka Zorka Cunderova, koja se nije uspjela spasiti jer se njezin brat Krsto napio i u tučnjavi izgubio prednje zube pa je frfljao. Kada je Zorka pobjegla u šumu misleći da se spasila, prolazio je Tatarin⁶ sa svojim konjem i zvao je svoju kobilu koja se, na nesreću, zvala Zofka. Zorka je mislila da je zove njezin brat Krsto i istrčala iz skrovišta i naletjela na Tatarina. Tatarin se iznenadio i uplašio, odsjekao glavu Zorki te glavu nabio na kolac. Kad je kolac istrunuo, Samoborci su uvijek zabadali novi na mjestu Zorkine smrti, da se ne zaboravi ovaj događaj. Nisu svi Samoborci bili propušteni iza visokog zida: neki muškarci su morali

⁵ Lat. *Reliquiae reliquiarum olim magni et incltyi regni Croatiae*: ostaci ostataka nekad velikog Hrvatskog Kraljevstva, a odnosi se i na dijelove današnje Hrvatske koji su krajem XVI. stoljeća, nakon osmanskih i mletačkih osvajanja ostali pod vlašću Hrvatsko-slavonskog sabora, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52389> (Pristupljeno 20. travnja 2022.).

⁶ Narod turkijskog podrijetla u istočnoj Europi i Aziji. Općenito je prihvaćeno mišljenje da se taj narod oblikovao miješanjem turkijskih i mongolskih naroda s Bugarima na području Zlatne Horde, države koju je u XVIII. stoljeću utemeljio Batu-kan, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60521> (Pristupljeno 20. travnja 2022.).

ostati kako bi palili vatru i zavarali Turke da je vatra visoka, a žene i djeca bili su smješteni na povišenim mjestima. Paša je promatrao veliki grad i zaključio da ga je teško osvojiti. Ujutro je Ulama-beg poveo vojsku bliže Samoboru i poslao glasnika neka poruči Samoborcima da se predaju, a on će im zauzvrat pokloniti život. Samoborci na taj prijedlog nisu pristali, a glasnik im objasni da umjesto mnogih može poginuti samo jedan pa neka daju svoga megdandžiju. Čekali su Turci neko vrijeme te se pojavio Ivan Mišić i započeo bitku. Mišić je pao s konja, ali je u ruci držao mlat. Hajdar je došao do njega i pomislio kako ga će ga brzo dokrajčiti, ali je Ivan udario Hajdara posred lica. Ivan se sklonio u kulu, a velika vrata su se podignula te je potekla bujica vode. Mnogo pripadnika turske vojske su utopilo, a prema legendi, paša Ulama-beg se nikada nije potpuno oporavio od rana i često je sanjao da se guši u hladnoj bujici.

8.2. Hajdi – divovi Samoborskog gorja

Hajdi su divovi koji su prije ljudi obitavali na prostorima Samoborskoga gorja. Ova legenda konkretno je vezana uz selo Otruševci, a na njihovo postojanje podsjeća i brdo Hajdovčak. U Otruševcu se nalazi crkva sv. Križa, a njezina se gradnja pripisuje upravo divovima. Prema legendi, divovi su živjeli u špiljama, šumama i šatorima. Bili su jako veliki i snažni pa su prema pričama mogli iščupati hrast s korijenom i služiti se njime kao batinom. Selo i okolno područje počeli su naseljavati obični, mali ljudi koji su napadali i tjerali hajde. Da bi se divovi mogli obraniti, počeli su graditi zidove od velikih stabala i stijena. Od tada je u samoborskom kraju krenuo običaj da se grade plotovi oko zemljišta. S vremenom, malih ljudi je bilo sve više te su bili uporni kako bi u potpunosti otjerali hajde. Na kraju je ostao samo jedan div, Hajdovčak, čije se velike kosti nalaze na jednom brijegu (Đurić, 2007., str. 82.).

Sl. 17. Kapela svetog Križa

Izvor: <https://www.samobor.hr/visit/kapela-svetog-kriza-p72>, pristupljeno 16. svibnja 2022.

8.3. Legenda o vili iz Okić – grada

Okić – grad smjestio se na vrhu grebena Plješivice nedaleko od Samobora. Riječ je o drevnoj utvrdi koja predstavlja rijedak primjer očuvane romaničke arhitekture u kontinentalnoj Hrvatskoj. Od nekada važne obrambene utvrde ostale su samo zidine. Gradom su vladali knezovi Okićki, Babonići, Bevenuti, Frankopani, Matijaš Korvin, Ivan Horvat i obitelj Erodödy (<https://www.samobor.hr/visit/stari-grad-okic-p444>, pristupljeno 13. svibnja 2022.). Legenda govori o tome kako je vila spasila Okić – grad, odnosno savjetovala je stanovnike kako da se obrane od turske opsade. Branitelji Okića žarko su se borili protiv Turaka kako bi obranili svoj grad. Prošla su i tri teška ljeta i braniteljima je ostalo još jako malo hrane. Morali su vijećati što će dalje učiniti. Usred rasprave, pojavi se planinska vila s Plješivice te im kaže (http://www.os-klinca-sela.skole.hr/klincek/klincek-12_13.pdf, pristupljeno 16. srpnja 2022.):

„Na stran suze, na stran gorkost jada.

Već vi šijte vreću za žito.

U nju vrzte preostalo što je.

I niz zide spustite to svito.“

U međuvremenu je i turska vojska vijećala što će dalje učiniti jer im je bilo dosta trogodišnje opsade. Kada su vidjeli da branitelji s Okića spuštaju vreću ponadali su se da je to pismo u kojem nagovještavaju predaju. Kada su vidjeli žito u vreći, zaključili su da stanovnici Okića imaju još dovoljno hrane pa dio hrane šalju i vojsci. Vojska je tada odlučila napustiti Okić i vratiti se kući (Đurić, 2007., str. 110.). Može se primijetiti sličnost s legendom kada je turska vojska okupirala Stari grad Đurđevac. I Đurđevčani i Okićani su upotrijebili hranu da bi zavarali tursku vojsku, samo što s jedni upotrijebili pijetla, a drugi vreću žita. Turska opsada u ovim krajevima je dugo trajala te je iscrpljivala stanovništvo. Prema legendama, ono što je spasilo gradove i njegove stanovnike je narod ili vile koje su imale domišljate ideje kako otjerati vojsku s okupiranih područja.

Sl. 18. Stari grad Okić

Izvor: <https://www.locator-tzzz.com/point/163/old-town-okic>, pristupljeno 16. svibnja 2022.

8.4. Stojdraga na Žumberku

Žumberak je gorje na sjeverozapadu Hrvatske čiji je najviši vrh Sveta Gera. Stojdraga je selo koje se nalazi na rubu Žumberačkog gorja, a ime je dobilo prema priči o nesretnoj ljubavi dvoje mladih. Na Žumberku se pamti da su dva sela na susjednim brdima bila neprijatelji. Nove generacije koje su dolazile nisu čak ni znale pravi razlog svađe, ali netrpeljivost se nastavila i dalje. Na potoku koji je razdvajao sela našlo se dvoje mladih te se zaljubilo. Nastavili su se sastajati svakog dana u podne na potoku, no kada su stanovnici sukobljenih sela saznali za tu ljubavnu vezu, odlučili su ih razdvojiti. Idući dan kada su djevojka i mladić krenuli na potok naišli su na zapreku. Sa svake strane je bila povučena crta i uz nju naoružani seljaci. Kazna za prelazak preko crte bila je smrt. Mladić je stao točno na crtu i gledao u djevojku te je ona potrčala prema njemu. Kada je shvatio da će je seljaci ubiti, viknuo je: Stoj, draga! Naoružani seljaci su zapucali, ubili djevojku te se u istom trenutku i pokajali nad njezinim mrtvim tijelom. Seljaci s obje strane brda su se pomirili, a mjesto smrti nesretne djevojke nazvali su Stojdraga (Đurić, 2007., str. 25.-26.).

8.5. Kip svete Jane u Krašiću

Ovu legendu opisao je Tomislav Đurić u knjizi *Legende puka Hrvatskoga* iz 2005. „U neposrednoj blizini Krašića u vinorodnom predjelu Lazine podigao je 1697. godine krašićki župnik Juraj Karvančić spomenik Majci Božjoj u čast pobjede Eugena Savojskog nad Turcima kod Sente. Spomenik se sastoji od tri dijela: podnožja, kamenog stupa i kipa na njemu“ (Đurić, 2005., str. 49.). Na kapitelu je uklesan natpis da je kip podignuo spomenuti župnik te natpisi „Spasi nas Kriste Spasitelju“ i „Moli za nas žalosna Djevico.“ Kanonske vizitacije⁷ spominju kip Majke Božje i sv. Ane, što se u tim krajevima ubrzo udomaćilo zato što je kip bio smješten u vinogradima, a sv. Jana je zaštitnica vinograda. Uz kip svete Jane veže se nekoliko legendi. Prema jednoj legendi, stari Krašićanci tražili su sveticu koja će štititi njihove vinograde na području koje su nazivali Lazina. Krašićani su tako saznali da je sv. Jana, Ana, zaštitnica vinograda te su njezin kip postavili upravo nasred vinograda. Dvije

⁷ Vizitacija je prema crkvenom pravu službeni posjet i pregled djelovanja i stanja biskupije, kaptola, župe, crkvene ustanove i samostana, a opširni i detaljni zapisnici bogati su izvor znanstvenih istraživanja i praćenja stanja u svakoj župi. Dužnost obavlja papin opunomoćenik koji mora predati propisno sastavljenu relaciju o stanju u biskupiji, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2903/vizitacija> (Pristupljeno 11. travnja 2022.).

legende u kojima kip ima glavnu ulogu vezane su uz turska osvajanja na ovim područjima. Turčin visoka položaja zaljubio se u lijepu djevojku koja je ubrzo umrla pa joj je podignuo spomenik. Postoji i legenda prema kojoj je kip podignut u čast jednog pripadnika turske vojske kada ga je ubio jedan kršćanin iz susjednog sela. Na mjestu gdje je vojnik pokopan Turci su podignuli kip. Zadnja legenda vezana je uz događaj „krvave kiše.“ Prema legendi, Bog se razljutio i na svijet poslao „krvavu kišu“ pa su Krašićanci, da bi smirili Boga, podignuli kip. Ovaj događaj vjerojatno se veže uz erupciju vulkana Vezuva 1906., kada je crvena prašina došla i u krašićki kraj (Đurić, 2005., str. 50.).

9. Legende grada Zagreba

9.1. Kako je Zagreb dobio ime

Legendu *Kako je Zagreb dobio ime* Hrvoje Hitrec uvrstio je u svoje djelo *Hrvatske legende* iz 2007. Hitrec (2007., str. 20.) radnju smješta u „ono doba kada je mrak bio gust, a naselja rijetka, kada je crkveno zvono bilo glazba, molitva i dojava sreća i nesreća, kada su putovi bili loši, a razbojnici vrebali na raskrižjima, u to davno doba kada više nije bilo gladijatorskih predstava pa se puk zabavljao gdje kojim prikazanjem i viteškim turnirom, kada su ljudi bili sličniji djeci i lako se rasplakali, a u procesijama koračali bosonogi, u doba kada su zublje rasvjetljavale strašne čine i dražesna podavanja u tamnim kulama, živio je u sunčanim krajevima kralj Krešimir.“ Kralj Krešimir imao je lijepu ženu i kćer po imenu Manduša koja je kao djevojčica od petnaest godina preboljela tešku groznicu. S ruba smrti vratio ju je Bog, kada je njezino tijelo bilo preneseno u crkvu sv. Križa, kada ju je dotaknula moć svjetlosti dalekih zvijezda. Za Mandušu se pričalo da ima sposobnosti koje su nedostupne jednostavnim ljudima pa i kraljevima. Kralj i kraljica uzeli su na dvor Dobrimira koji je kao dijete ostao bez majke i oca te je slobodno vrijeme provodio s kraljevom kćerkom. S vremenom njihov prijateljski odnos razvio se u ljubavnu vezu. „Proglasio se njezinim jedinim vitezom i zaštitnikom“ (Hitrec, 2007., str. 22.). Kralj Krešimir i njegova žena obećali su Mandušu udati za ugarskog kralja Emerika. Manduša i Dobrimir otputovali su do dvora kako bi našli rješenje da se Manduša ne uda za kralja kojeg su joj namijenili njezini roditelji. Nisu našli nikakav izlaz, već su se jedino mogli osloniti na Božju pomoć. Da bi kralj Krešimir umirio savjest, poslao je Dobrimira u pratnji kraljevine Manduše do Ugarske. Putovali su u mjesecu srpnju, a kraljevna je putovanje odužila jer se žalila na morsku bolest. Manduša i Dobrimir molili su se kako bi se dogodilo čudo da mogu ostati zajedno. Bog je čuo njihove molitve i pozvao anđela da učini nešto kako bi dvoje zaljubljenih moglo ostati zajedno. Anđeo je Bogu rekao da je čovjek za kojeg se Manduša trebala udati preminuo u lovu od teških povreda. Emerik je nastradao u panonskim šumama kada je lovio vepra te je umro na rukama svojih vitezova. Kada su Manduša i Dobrimir čuli vijest o smrti, održali su misu te krenuli natrag na dvor. Čekao ih je težak put bez vode jer je zemljom vladala suša. Dobrimir je tražio Mandušu da upotrijebi svoje moći nad vodama i pomogne putnicima i konjima koji su ih pratili. Manduša je zapovjedila da joj nađu rašljatu granu te je kraljevna

goničima zapovjedila: “Zagrebite!” Ukazala se žuta voda koja je kasnije postala prozirna i hladna. Nakon tog događaja Dobrimir je rekao kraljevni da na mjestu „gdje panonska ravnica utječe u zapadna brda, trebalo bi podignuti grad“ (Hitrec, 2007., str. 27.). Kraljevna se s njima složila te kazala kako će se izvor zauvijek zvati Manduševcem, a grad, po uzoru što je rekla goničima-zagrebite: Zagreb. Izvor Manduševac danas je najpoznatija zagrebačka fontana koja se nalazi na Trgu bana Josipa Jelačića. Fontana je ujedno i simbol grada Zagreba i okupljalište građana i turista. Bošković-Stulli (1997., str. 334.) navodi jednu malo drugačiju, ali vrlo sličnu legendu o tome kako je Zagreb dobio ime. Prema autorici, u Stupniku, mjestu gdje je sada Zagreb, nije bilo ni vode ni bunara. Jednog dana mjestom su prolazili svećenik i sluga koji su putem ožednili. Svećenik i sluga su se zaustavili na mjestu gdje je današnji Jelačićev trg i biskup je udario štapom po zemlji i kada je potekla voda zapovjedio je svojem slugi da „zagrebe“.

9.2. Krvavi most

„Kratka i uska, zagrebačka ulica Krvavi most podsjetnik je na mračnu stranu gradske prošlosti, obilježenu čestim sukobima dvaju susjednih gradova – biskupskog Kaptola i slobodnoga kraljevskoga grada Gradeca. (...) Povodi za sukobe bili su mnogi, pogotovo što su se u političkim previranjima gradovi redovito nalazili u suprotstavljenim taborima, ali uzrok uvijek isti – želja za profitiranjem na račun susjeda, bilo stjecanjem zemljišnim posjeda, bilo prisvajanjem, odnosno, oslobođenjem od raznim nameta i daća, bez obzira na opravdanost i zakonitost takvih inicijativa“ (<http://povijest.net/2018/?p=1493>, pristupljeno 20. travnja 2022.). Krvavi most poslužio je i kao inspiracija poznatoj hrvatskoj spisateljici Mariji Jurić Zagorki da napiše djelo „Tajna krvavog mosta.“ Nekada se na mjestu Krvavog mosta nalazio Pisani (šareni) most koji je bio prijelaz preko potoka Medveščaka. Potok je tekao između Gradeca i Kaptola, a danas se na tome mjestu nalazi Tkalčićeva ulica.

Sl. 19. Pisani most, prijelaz preko potoka Medveščak

Izvor: <http://povijest.net/2018/?p=1493>, pristupljeno 23. travnja 2022.

Hitrec (2007., str. 78.-84.) ispričao je jednu od legendi o Krvavom mostu, a glavne uloge imaju Lovro i Klara, dok se radnja zbiva kada je samostanom i crkvom sv. Jakova upravljao opat Petar, i kako ga Hitrec opisuje, bio je jak i otresit čovjek, a njegove propovijedi bile su snažne i slikovite. Lovro je bio vrhunski klesar koji je u Zagrebu tada radio za biskupa Timoteja. Jednog dana zapazio je Klaru, lijepu i mladu djevojku koja je bila udana za trgovca Gašpara iz Gradeca. Lovro je saznao gdje živi lijepa Klara te ga je jednu večer u Klarinom dvorištu dočekala sluškinja koja ga je odvela do Klarine sobe. Tada je započela ljubavna priča koja je završila krvoprolićem, a nekoliko mjeseci kasnije trgovca Gašpara pronašli su mrtvog nakon što je izboden nožem i udarem u glavu teškim čekićem. Gradski sudac Andrija Puc saznao je za ljubavnu aferu pa je od biskupa Timoteja zatražio da preda majstora Lovru. Timotej na to nije pristao jer je tražio dokaze kojima bi se mogla dokazati krivnja protiv majstora. Sudac Puc otišao je na Gradec i dao Klaru zavezati za stup srama, a sluškinju je dao satima mučiti te je na kraju ispričala i bludne pojedinosti o ljubavnoj vezi Lovre i Klare, ali i to da je vidjela kako oni ubijaju Gašpara. Na Gredecu se osjećala napetost, već je tada stradalo nekoliko biskupovih ljudi čija je krv natopila most, a da bi Timotej zaustavio nered, obećao je predati Lovru do idućeg dana. „Između gradečkog suca Puca i biskupa Timoteja bude uglavljeno da ljubavnicima odsijeku ruke kojima su se grlili i iščupaju jezike kojima su se u grijehu ticali, a zatim da im odrube bestidne glave. Biskup se žestoko protivio čupanju jezika, ali i kramari ostadoše pri svojem, prijeteći i pozivajući se na privilegije slobodnoga i kraljevskoga grada“ (Hitrec, 2007., str. 82.). Noć prije pogubljenja Lovro se ispovjedio opatu Petru, gdje je tvrdio da nije ubio trgovca, a Klara je bila zatočena u

podzemlju Lotrščaka. Mnogo naroda se okupilo na dan smaknuća, kuhala se hrana, pjevale su se pjesme, a zabavljači su izvodili razne akrobacije ne bi li zabavili okupljeni narod. Na propovjedaonici je stajao opat Petar koji je glasno pred narodom i okrivljenicima opisivao što ih sve čeka u paklu. Opat je zapovjedio da Klaru i Lovru gurnu ispod njegovih nogu, ispod propovjedaonice. Opat je održao takav govor da su ljudi u isto vrijeme i jecali i povraćali jer su opatovi opisi bili iznimno detaljni i zastrašujući. Opatove riječi su bile toliko razorne da su spalile ljubavnike od kojih su ostale same kosti. O tom događaju pričalo se u dalekim krajevima, a ljudi su pričali da su Klaru i Lovru viđali na otoku Braču gdje su je okruživala djeca. Što se tiče smrti trgovca Gašpara, pričalo se da je neki ugarski trgovac prije smrti priznao da je ubio Gašpara jer nije mogao vratiti dug (Hitrec, 2007., str. 82.).

9.3. Majka Božja s Kamenitih vrata

Kamenita vrata dio su nekadašnjeg obrambenog sustava zagrebačkog Gradeca i do danas su jedina sačuvana gradska vrata. Kamenita vrata datiraju iz 13. stoljeća, a svoj današnji oblik dobila su u drugoj polovici 18. stoljeća. Uz Kamenita vrata veže se nekoliko legendi, a predstavljaju simbol grada te točku na kojoj se zaustavljaju brojni turisti. Kamenita vrata stradala su u nekoliko požara, od kojih je najpoznatiji iz 1731. koji se proširio s Gradeca na Kaptol. Na zgarištu Kamenitih vrata pronađena je i slika Majke Božje, koja je gotovo u potpunosti očuvana, izgorio je njezin drveni okvir i dijelom gornji i donji dio platna. Sliku su proučavali i stručnjaci te su potvrdili da je slika bila zahvaćena plamenom te da nije izgorjela iako je bila od materijala koji je osjetljiv na vatru. Slika je djelo nepoznatog autora, a vijest da je „preživjela“ požar brzo se proširila te se njezina „neoštećenost“ pripisala čudu. Majka Božja od Kamenitih vrata je zaštitnica grada Zagreba od 31. svibnja 1991. (<https://povijest.hr/istaknuto/legenda-o-kamenitim-vratima/>, pristupljeno 20. travnja 2022.).

Postoji priča koja Kamenita vrata povezuje s pobožnom udovicom Modlar koja je živjela iznad Kamenitih vrata. Ovu legendu prvi puta spominje Krčelić u *Annuama* i datira u 1731. (Marks, 1996., prema Krčeliću, 1952., str. 549.):

„Zagreb su zadesili krupniji požari. Prvi 31. svibnja 1731., koji je uništio veliki dio Gornjega grada i Kaptola. (...) Kod tog požara dogodio se spomena vrijedan događaj: posred plamena ostala je neoštećena slika blažene djevice Marije, koja se sada, zaslugom pobožne udovice nekog Modlara, štuje pod svodom gradskih vrata. Ta je

slika stajala prije poviše Gradskih vrata. Posred plamena, čak iz pepela, pošto je potpuno izgorio okvir, nađena je čitava i neoštećena te je trećega dana izvučena iz pepela.“

Modlar je bila je udana za dosta starijeg gradskog suca kojeg je pogodio kamen sa zida kule te je poginuo. Sudac joj je ostavio punu škrinjicu, a jednu od tri sobe pretvorila je u kapelicu. Dvjesto prijateljicama, koje su dolazile udovici u posjet, povjerala je tajnu slike koja je visjela na zidu njezine kućne kapelice. Naime, tko se iskreno pomoli Blaženoj Djevici, molitve će biti uslišene. „Način na koji je slika dospjela u stan udovice Modlar bijaše podosta tajnovit. Nekoliko mjeseci nakon sučeve smrti, na sam Badnjak, pronašla je udovica sjedobradoga starca pred štacunom na Kamenitim vratima. Drhturio je od hladnoće, odjeven u laganu lanenu halju. Katarina se vraćala iz crkve sv. Marka, u onom stanju koje pogoduje samilosti i dobrim djelima, zastala pokraj starca i sažalila se te ga pozvala da uđe i ogrije se uz ognjište. Noge starčeve bijahu obuvane u mokre sandale. Popio je čašu vina, blagovao šarana i svijetlim očima gledao udovicu, kojoj postade slatko pri srcu. Starac ju je podsjećao na sveca s freske, a pomalo i na djeda Josipa, koji bijaše nadaleko poznat kao pisac pobožnih pjesmarica. Dok su gore od sjemeništa odzvanjali radosni đачki glasovi, a svečano odjeveni građani iščekivali Jedinorođenoga, Katarina i starac moljahu u svetoj badnjoj noći. Starac je znao napamet poslanicu blaženoga Pavla apostola Rimljanima. U prvom božićnom satu prostre mu udovica postelju, on joj zahvali i odmah zaspi“ (Hitrec, 2007., str. 148.). Drugo jutro Katarina na krevetu nije pronašla starca nego sliku Djevice u crvenoj haljini koju je dala uramiti te se pred njom molila svakog jutra i večeri. God. 1731. Kamenita vrata je zadesio požar koji je krenuo iz sjemeništa sv. Josipa. Okupio se narod, vadili su vodu iz bunara i stvorili lanac sve do Medveščaka, ali je snažan vjetar radio protiv Zagrepčana i zahvatio i kuće i nekoliko građana. Udovica Modlar tada nije bila u kući, ali kad je čula za požar, žurno je iz Krapine stigla u Zagreb. Požar je uništio krov, drvene dijelove zgrade, kapelicu, slike, i škrinjicu u kojoj nije bilo novca jer je udovica prije puta prenijela zlatnike u podrumске prostorije. Kada je prestala kiša i razmaknuli se oblaci, Katarina je pronašla neoštećenu sliku Djevice te je zajedno s građanima to shvatila kao znak da je požar zadnji put pogodio Grič te da će čudotvorna slika ubuduće štititi grad od nevolja i da nijedno zlo neće proći pokraj nje. Udovica je dala sa svojim zlatnicima izgraditi oltar pod svodom Kamenitih vrata, gdje je smjestila i sliku Djevice Marije s djetetom i tako Bogorodica već stoljećima čuva grad (Hitrec, 2007., 149.-150.).

Sl. 20. Majka Božja s Kamenitih vrata

Izvor: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/>, pristupljeno 21. travnja 2022

9.4. Priča o silnom topovskom pucnju koji je spasio Grič

Silan pucanj spasio je Zagreb od turske opsade. Prema pričanjima, Hasan-paša Predojević poveo je osmanlijsku vojsku u opsadu Griča. Na braniku Griča stajala je kula Lotrščak sa svojim najmoćnijim oružjem, Grički topom. Jedan sunčani dan Hasan-paša je sjedio podno kule Lotrščak kada se točno u podne prelomio silan prasak. Svi postavljeni šatori su se porušili, a vojska se razbježala i nikad se nije vratila. Pucanj je pripadao Gričkom topu, a dio ove povijesti je prisutan i danas. Jedino za vrijeme Prvog svjetskog rata pa sve do 1928. nije bilo pucnja (<https://www.zagreb.info/ritam-grad/o-gradu/jos-jedna-zagrebacka-legenda-prica-o-silnom-topovskom-pucnju-koji-je-spasio-gric/74614/>, pristupljeno 12. svibnja 2022.).

9.5. Legenda o šestinskom kišobranu

Šestine su zagrebačko naselje, a šestinski je kišobran dio šestinske narodne nošnje koja je karakteristična za okolicu Zagreba, a bila je u uporabi do 60-ih godina 20. stoljeća. Riječ je o kišobranu koji se izrađuje ručno uz korištenje kišobranarskog tokarskog stroja, škripca i stroja za glačanje te ručno izrađenog drvenog štapa od kuhane bukovine. Danas se koristi samo u folklorne svrhe te je prepoznatljiv suvenir Zagreba. Šestinski je kišobran upisan u Registar kulturnih dobara Hrvatske (Simel, 2008., 52.-53.). Prema legendi, izvorna boja šestinskog kišobrana nije bila crvena nego crna. Mladić po imenu Jankić došao je svojoj djevojci Janici izjaviti ljubav. U tom trenutku padala je kiša pa se dvoje zaljubljenih sakrilo ispod kišobrana. Jankić je izjavio ljubav djevojci te se u trenutku poljupca boja kišobrana, od silne ljubavi, pretvorila u crvenu. Takav crveni kišobran danas krasi zagrebačke ulice.

Sl. 21. Šestinski kišobran na tržnici Dolac

Izvor: <https://www.viator.com/Zagreb-attractions/Dolac-Market/d5391-a12318>, pristupljeno 16. svibnja 2022.

10. Turistička valorizacija priča i legendi

Valorizacija je bitan korak u planiranju turizma i destinacije jer predstavlja vrednovanje resursa, a valorizacijom se omogućuje razvoj u mnogim područjima: u kulturi, turizmu, prometu, poboljšava se životni standard lokalnog stanovništva te osigurava nastavak i očuvanje kulture. Valorizacija se mora provoditi strateški. Razvoj turizma ne smije naškoditi lokalnom stanovništvu u smislu da ih velike gužve ometaju i uništavaju mjesto gdje žive. Svakako treba uzeti u obzir nosivi kapacitet destinacije te kvalitetno upravljati.

Na temelju istraživanja legendi i priča sjeverozapadne Hrvatske može se zaključiti da taj dio Hrvatske obiluje legendama i pričama. Gotovo svako selo, crkve, utvrde, a i mnogi kipovi imaju neku legendu kako su nastali. Za vrijeme ratova također su nastale legende, uglavnom kako su stanovnici okupiranog područja otjerali vojsku zahvaljujući mudrosti i dosjetljivosti. Legenda o picokima i Legenda o križevačkim štatutima su legende koje su valorizirane i privlače znatan broj turista. Radi se o uprizorenjima legendi te se ujedno organiziraju i manifestacije koje promoviraju tradicijski način života lokalnog stanovništva. Osim toga, program upotpunjuju i razni zabavni programi za djecu i mlade. Turistička valorizacija priča i legendi može biti turistički proizvod po kojoj će destinacija biti prepoznatljiva, nadopunjavati trenutnu turističku ponudu destinacije ili biti potpuno novi proizvod koji će pokrenuti turistički razvoj.

Priče i legende na području sjeverozapadne Hrvatske mogu biti kvalitetnije turistički valorizirane. U Hrvatskoj su posebice zanimljive legende o Crnoj Kraljici, odnosno Barbari Celjskoj koja je vladala Hrvatskom. Na glasu je bila kao zla vladarica koja je donosila zlo, bavila se alkemijom kako bi vladala životinjama. Živjela je na Medvedgradu odakle je vladala, a imala je gavrana kojeg je koristila da bi napadao ljude na koje se razljutila. Legende o Crnoj Kraljici prisutne su i na Medvedgradu, u Samoboru, na Malom Kalniku pa i na Plitvičkim jezerima, ali nedovoljno su valorizirane. Bilo bi zanimljivo uprizoriti legende o Crnoj Kraljici uz angažiranje profesionalnih pripovjedača koji bi oživljavali legende na autentičnim lokacijama, u odgovarajućim kostimima i s rekvizitima. Osim uprizorenja legendi, može se kreirati i neka vrsta turističke rute koja bi dočaravala kako je živjela Barbara Celjska. Budući da se bavila alkemijom, bilo bi interesantno osmisliti laboratorij koji bi prikazivao pribor i recepte koje je koristila kraljica za razne pokuse.

Da bi se legende zaštitile od zaborava, crkve, kapele, kipove i utvrde trebalo bi označiti i postaviti interaktivne ploče na kojima bi se, osim lokalnih legendi, mogle saznati i ostale

zanimljivosti o mjestu, restorani, planinarski domovi i ostale turističke atrakcije u blizini. Jedan od ciljeva bio bi upoznavanje s manje poznatim legendama koje znaju još samo starije generacije. Priče i legende vrlo su zanimljiv turistički resurs koji se može uspješno valorizirati ako se planira strateški i dugoročno. Osim što može biti u ponudi tijekom cijele godine, angažiralo bi se i lokalno stanovništvo u organizaciji, uprizorenjima i vođenju. Iako kontinentalna Hrvatska ima resurse za razvoj turizma, često nedostaje kvalitetne promocije, motivacije, educiranosti, ambicioznosti i obrazovane radne snage. Pokretanjem malih projekata koji bi potaknuli promjene, povećala bi se i motivacija za razvijanjem još više projekata u koji bi se uključili razni dionici, od lokalnih stanovnika pa do ugostiteljskih objekata, smještajnih kapaciteta, lokalnih OPG-ova itd.

Zaključak

Legende kao podvrsta priča, kako su ih definirali pojedini autori, dio su usmene tradicije, ali i nematerijalne kulturne baštine, stoga ih je potrebno i zaštititi i očuvati. Legende su dio života neke zajednice, gotovo svako selo ima legendu o tome kako je nastalo ili kako je dobilo ime. Tema ovog rada bile su legende i priče sjeverozapadne Hrvatske. Legende su nastajale tijekom stoljeća te su se pojedini elementi mijenjali ili nadopunjavali, ovisno o kontekstu i vremenu nastanka legendi. Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine određuje tijela i propisuje aktivnosti koje bi trebale pridonositi razvoju i unaprjeđenju nematerijalne kulturne baštine. U Hrvatskoj su pojedine legende itekako kvalitetno valorizirane kroz razne festivale i uprizorenja, ali još uvijek postoji mjesta za napredak jer su neke legende prepuštene zaboravu te ih znaju samo lokalni stanovnici nekog mjesta, a to su uglavnom pripadnici starijih generacija. U sjeverozapadnoj Hrvatskoj još se nije u potpunosti uvidjelo važnost valorizacije legendi kao nematerijalne kulturne baštine. Poželjno je stoga osmišljavati nove turističke proizvode koji bi uključivali legende i priče da bi ih se zaštitilo od zaborava, a ujedno bi pridonosilo i turističkom razvoju te boljitku lokalne zajednice. LegendFest koji se održava u Pićnu u Istri primjer je kako oživjeti legende. Osim što sudionici odijevaju odjeću koja dočarava legende, poslužuju se i stara, tradicionalna jela i pića pa se ujedno posjetitelji upoznaje i s tim aspektom istarske kulture.

U sjeverozapadnu Hrvatsku spadaju Koprivničko – križevačka županija, Varaždinska, Međimurska, Krapinsko – zagorska i Zagrebačka županija i grad Zagreb. Svaka od tih županija ima turističkih atrakcija na kojima gradi turističku ponudu. Iako slabije, turizam se razvija u tom dijelu kontinentalne Hrvatske. Najpoznatija manifestacija vezana uz turizam jest Legenda o picokima koja se održava u Đurđevcu, a uprizoruje se kako su se Đurđevčani riješili osmanske okupacije. Po uzoru na takvu manifestaciju koja privlači znatan broj turista, i ostali krajevi mogu plasirati slične turističke proizvode. U desetom poglavlju diplomskog rada dao se prijedlog kako se mogu valorizirati legende o Crnoj Kraljici. Crna Kraljica je zanimljiv i intrigantan lik u hrvatskoj povijesti, uz koji se vežu legende koje su poznate, ali nisu valorizirane. Često su zbog nedostatka educirane radne snage i dugoročnog promišljanja turistički resursi nedovoljno ili uopće nisu valorizirani. U kontinentalnoj Hrvatskoj se u pojedinim dijelovima ne pokreće turistički razvoj jer prevladava mišljenje da turisti žele samo sunce i more. Sunce i more više nisu jedini motivi dolaska turista, sve više turista želi uklopiti

i kulturu u svoje putovanje te se stvaraju nove turističke niše na tržištu koje očekuju nove i inovativne proizvode.

Literatura

Knjige i poglavlja u knjigama:

1. Bošković -Stulli, M. (1997.). *Usmene pripovijetke i predaje*. Zagreb: Matica hrvatska.
2. Botica, S. (2013.). *Povijest usmene hrvatske književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Dragić, M. (2005.). *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, dostupno na: http://marul.ffst.hr/dokumenti/izdavastvo/predavanja/Dragic_poetika.pdf.
4. Đurić, T. (2005.). *Legende puka hrvatskoga: sto najljepših legendi i povijesnih priča iz hrvatske prošlosti*. Samobor: Meridijani.
5. Đurić, T. (2007.). *Legende puka hrvatskoga*, 1-3. Samobor: Meridijani.
6. Gospodarska škola Čakovec (2021.). *Pozoj*, dostupno na: <https://www.gospodarskaskola.hr/projekti/projekt-pozoj-2/>
7. Hitrec, H. (2007.). *Hrvatske legende*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Honko, L. (2010.). Metode istraživanja usmenih priča: njihovo trenutno stanje i budućnost, u: *Folkloristička čitanka* (ur. M. Hameršak i S. Marjanić) Zagreb: AGM.
9. Marks, Lj. (1998.). *Hrvatske narodne pripovijetke*. Vinkovci: Riječ.
10. Obad – Šćitatori (1990.). *Perivoji i dvorci Hrvatskoga zagorja*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Vansina, J. (1985.). *Oral Tradition as History*. Oxford: James Currey, dostupno na: <https://www.pdfdrive.com/oral-tradition-as-history-e184939056.html>.
12. Zvonar, I. (2014.). *Pregled povijesti kajkavske usmene književnosti* (1. dio) Zabor: Hrvatska udruga Muži zagorskoga srca.

Članci:

1. Bascom, W. (1965.). The Forms of Folklore: Prose Narratives: *The Journal of American Folklore* 78, br. 307: str. 3.-20.

2. Bošnjak, S., i Tolušić, E. (2012.). 'Nuts II regije kao dio kohezijske politike Europske Unije', *Praktični menadžment*, 3 (2), str. 79.-84. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/96985> (Pristupljeno: 27. travnja 2022.)
3. Carek, R. (2004.). 'Nematerijalna kulturna baština: UNESCO i njegova uloga', *Informatica museologica*, 35 (3-4), str. 69.-71. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/140322> (Pristupljeno: 16. svibnja 2022.)
4. Kolar-Dimitrijević, M. (2013.). 'Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću. Hrvoje Petrić, Pogranična društva i okoliš. Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću. Samobor - Zagreb: Meridijani, Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, 2012., 435 str.', *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 45 (1), str. 254.-259. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/116766>
5. Marks, Lj. (1996). 'Zagrebačka usmena tradicija između ljubavi i politike', *Narodna umjetnost*, 33 (2), str. 357.-379. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/45106> (Pristupljeno: 13. svibnja 2022.)
6. Peyton, Henry, H. (1969.). „Myths and Legends.“ *Interpretations*, 2, br. 1: str. 31.-36., dostupno na: www.jstor.org/stable/23239782
7. Simel, S. (2008.). 'Bajkoviti motivi i motivi baštine u zbirci priča Nade Iveljić „Šestinski kišobran“, *Život i škola*, LIV (20), str. 41.-60. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/36897> (Datum pristupa: 13. svibnja 2022.)

Internetski izvori:

1. Do katastrofalnih požara Varaždina došlo je zbog krmače i vukova te nepažnje Jakoba i Ursule, i svaki put, slavni je glavni grad izgorio do temelja, dostupno na: <https://blagamisterije.com/do-katastrofalnih-pozara-varazdina-doslo-je-zbog-krmace-i-vukova-te-nepaznje-jakoba-i-ursule-i-svaki-put-slavni-je-glavni-grad-izgorio-do-temelja/20421/> (Pristupljeno 11. travnja 2022.)
2. Dvorac i jezero Trakošćan, bogata povijest od 13. stoljeća, dostupno na: <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/kulturna-bastina/7-dvorac-i-jezero-trakoscan-bogata-povijest-od-13-stoljeca> (Pristupljeno 10. svibnja 2022.)
3. Etno – kuća Večenaj, dostupno na: <https://podravinaprigorjebike.com/listings/etno-kuca-vecenaj/> (Pristupljeno 7. svibnja 2022.)

4. Etno – muzej Trstenjak, dostupno na: <https://visit.svetimartin.hr/etno-muzej-trstenjak/> (Pristupljeno 8. svibnja 2022.)
5. Europski strukturni i investicijski fondovi, dostupno na: <https://pora.com.hr/nuts-2-regije-potpore-od-2022-do-2027-godine/> (Pristupljeno 27. travnja 2022.)
6. Felicijanova povelja, dostupno na: <https://povijest.hr/tag/felicijanova-povelja/> (Pristupljeno 20. travnja 2022.)
7. Galerija naivne umjetnosti Hlebine, dostupno na: <https://podravinaprigorjebike.com/listings/galerija-naivne-umjetnosti-hlebine/> (Pristupljeno 7. svibnja 2022.)
8. Grabancijaš, dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/24110/> (Pristupljeno 11. travnja 2022.)
9. Koprivničko – križevačka županija, dostupno na: <https://kckzz.hr/index.php/hr/ozupaniji-kckzz> (Pristupljeno 7. svibnja 2022.)
10. Još jedna zagrebačka legenda: Priča o silnom topovskom pucnju koji je spasio Grič, dostupno na: <https://www.zagreb.info/ritam-grad/o-gradu/jos-jedna-zagrebacka-legenda-prica-o-silnom-topovskom-pucnju-koji-je-spasio-gric/74614/> (Pristupljeno 12. svibnja 2022.)
11. Legenda. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35853> (Pristupljeno 24. travnja 2022.)
12. LegendFest, dostupno na: <https://legendfest.hr/> (Pristupljeno 25. travnja 2022.)
13. LegendFest: LegendArt, dostupno na: <https://legendfest.hr/projekti/legendart/> (Pristupljeno 25. travnja 2022.)
14. LegendFest: LegendExpo, dostupno na: <https://legendfest.hr/projekti/legendlege/> (Pristupljeno 25. travnja 2022.)
15. LegendFest, Festival narodnih priča, legendi i motiva Istre, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1653/legendfest-festival-narodnih-prica-legendi-i-mitova> (Pristupljeno 25. travnja 2022.)
16. Legenda o Crnoj Kraljici, dostupno na: <http://www.tz.kalnik.hr/o-kalniku/legende/> (Pristupljeno 4. travnja 2022.)
17. Legenda o Čehu, Lehu i Mehu, dostupno na: <https://krapina.net/legenda-o-cehu-lehu-i-mehu/> (Pristupljeno 13. svibnja 2022.)
18. Legenda o Picokima, dostupno na: <https://muzej-djurdjevac.hr/utvrda-stari-grad/legenda-o-picokima/> (Pristupljeno 4. travnja 2022.)

19. Legenda o Kamenitim vratima, dostupno na: <https://povijest.hr/istaknuto/legenda-o-kamenitim-vratima/> (Pristupljeno 20. travnja 2022.)
20. Ljepotica još uvijek čeka svog mlinara, dostupno na: <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/legende/65-ljepotica-jos-uvijek-ceka-svog-mlinara> (Pristupljeno 12. svibnja 2022.)
21. Ljutnja svetog Urbana, dostupno na: <https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=48722> (Pristupljeno 7. travnja 2022.)
22. Majka Božja Molvarska, dostupno na: <https://www.zupa-molve.com/majka-boja-molvarska/> (Pristupljeno 7. travnja 2022.)
23. Marija Bistrica, dostupno na: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/nadbiskupija/zupe?zupeid=298> (Pristupljeno 20. travnja 2022.)
24. Mamičina škrinja, dostupno na: <http://www.visitmedimurje.com/backend/opsirnije-enduser.asp?id=1041> (Pristupljeno 8. svibnja 2022.)
25. Matija Valjavec Kračmanov, dostupno na: <https://library.foi.hr/lib/autor.php?B=1&H=METELGRAD&E=E9999&A=000012398> (Pristupljeno 22. travnja 2022.)
26. Međimurska županija, <https://medjimurska-zupanija.hr/opci-podaci-mz/> (Pristupljeno 8. svibnja 2022.)
27. Međimurski fašnik, dostupno na: <http://www.visitmedimurje.com/backend/opsirnije-enduser.asp?id=1034> (Pristupljeno 8. svibnja 2022.)
28. Ministarstvo kulture i medija, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug/647> (Pristupljeno 25. travnja 2022.)
29. Muzej „Staro selo“ danas, dostupno na: <https://www.mss.mhz.hr/stranica/muzej-danas> (Pristupljeno 11. svibnja 2022.)
30. Narodne novine, Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, 2005, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html, (Pristupljeno 25. travnja 2022.)
31. Obnova Velikog Tabora, dostupno na: <https://www.veliki-tabor.hr/o-muzeju/pregled/obnova-velikog-tabora> (Pristupljeno 11. svibnja 2022.)
32. Općenito o Krapinsko-zagorskoj županiji, dostupno na: <https://www.kzz.hr/opcenito-mobile> (Pristupljeno 11. svibnja 2022.)

33. Ostrogon. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45805> (Pristupljeno 20. travnja, 2022.)
34. Prijedlog nove NUTS 2 klasifikacije u Republici Hrvatskoj, dostupno na: https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//Vijesti%20-%20dokumenti//NUTS2_070209.pdf (Pristupljeno 27. travnja 2022.)
35. Reliquiae reliquiarum. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5238> (Pristupljeno 20. travnja 2022.)
36. Spomen područje Danica, dostupno na: <http://www.muzej-koprivnica.hr/> (Pristupljeno 7. svibnja 2022.)
37. Stari grad Okić, dostupno na: <https://www.samobor.hr/visit/stari-grad-okic-p444> (Pristupljeno 13. svibnja 2022.)
38. Stari grad Samobor, dostupno na: <https://www.samobor.hr/visit/stari-grad-samobor-p441> (Pristupljeno 12. svibnja 2022.)
39. Stari grad Zrinskih, dostupno na: <https://www.visitmedimurje.com/backend/opsirnije-enduser.asp?id=348> (Pristupljeno 8. svibnja 2022.)
40. „Štefek moj! Štefek moj“! Ja sem samo tvoja...“ Kriknula je Janica dok se crkva u koju se sakrila urušavala pred vojnicima pohotnog age, dostupno na: <https://blagamisterije.com/stefek-moj-stefek-moj-ja-sem-samo-tvoja-kriknula-je-janica-dok-se-crkva-u-koju-se-sakrila-urusavala-pred-vojnima-pohotnog-age/18062/> (Pristupljeno 11. travnja 2022.)
41. Tatari. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60521> (Pristupljeno 20. travnja 2022.)
42. Tragična varaždinska ljubav iz priče Ksavera Šandora Gjalskog, dostupno na: <https://www.turizam-vzz.hr/istrazite/legende/470-varazdinski-romeo-i-julija> (Pristupljeno 12. svibnja 2022.)
43. Usmena književnost. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417> (Pristupljeno: 21. travnja 2022.)
44. Val kulture, dostupno na: <https://www.valkulture.hr/projekti/legendfest-2022-tema-i-prijava-programa/> (Pristupljeno 16. svibnja 2022.)

45. Varaždinska županija, dostupno na: http://arhiva2.varazdinska-zupanija.hr/%C5%BEupanija/opce-informacije/#site_body (Pristupljeno 10. svibnja 2022.)
46. Vile. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64638> (Pristupljeno 5. travnja 2022.)
47. Vizitacija, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2903/vizitacija> (Pristupljeno 11. travnja 2022.)
48. Zagrebačka katedrala, dostupno na: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/katedrala/povijest> (Pristupljeno 12. svibnja 2022.)
49. Zagrebačka županija, dostupno na: <https://www.zagrebacka-zupanija.hr/zupanija/?gradovi#karta> (Pristupljeno 16. svibnja 2022.)
50. Zagrebački Krvavi most, dostupno na: <http://povijest.net/2018/?p=1493> (Pristupljeno 20. travnja 2022.)

Ostali izvori:

1. Institut za turizam (2016) *Strategija turističkog razvoja Zagrebačke županije (do 2025. godine)*, Zagreb: Turistička zajednica Zagrebačke županije, dostupno na: https://www.zagrebacka-zupanija.hr/media/filer_public/3f/df/3fdfd379-802c-4921-9f6d-90fedb6767bb/strategija_turistickog_razvoja_zagrebacke_zupanije_do_2025.pdf

Sl. 1. LegendFest Pićan 2017: Nightmares and dreams.....	8
Sl. 2. Matija Valjavec Kračmanov, slovenski pjesnik, hrvatski jezikoslovac i folklorist.....	12
Sl. 3. Naslovna stranica knjige Matije Valjavca Narodne pripovijetke, 1858.....	13
Sl. 4. Nacionalna klasifikacija prostornih jedinica za statistiku – NUTS 2.....	18
Sl. 5. Ivanečki vez.....	21
Sl. 6. Dvorac Trakošćan.....	26
Sl. 7. Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marija i svetih Stjepana i Ladislava.....	32
Sl. 8. Uprizorenje legende o Picokima.....	34
Sl. 9. Majka Božja Molvarska.....	35
Sl. 10. Uprizorenje Križevačkih statuta.....	37
Sl. 11. Ruševine Cesargrada/ Grad Klanjec.....	41
Sl. 12. Kip Majke Božje Bistričke.....	48
Sl. 13. Kapela svetog Križa.....	53
Sl. 14. Stari grad Okić.....	54
Sl. 15. Pisani most, prijelaz preko potoka Medveščak.....	59
Sl. 16. Majka Božja s Kamenitih vrata.....	62
Sl. 17. Šestinski kišobran na tržnici Dolac.....	63

Sažetak

U ovom radu predstavljene se legende i priče sjeverozapadne Hrvatske. U sjeverozapadnu Hrvatsku spadaju Koprivničko – križevačka županija, Varaždinska, Međimurska, Krapinsko – zagorska te Zagrebačka županija te Grad Zagreb. Legende i priče dio su usmene tradicije te su se prenosile s koljena na koljeno. Danas se legende turistički valoriziraju kroz razne manifestacije. Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine propisuje aktivnosti koje bi države trebale poduzimati da bi se sačuvala. Legende su nastajale da bi narod objasnio svoju povijest, a prenosile su se usmenim putem. Bitno je spomenuti i profesora Matiju Valjavca, prvog znanstvenika koji se bavio prikupljanjem kajkavskih usmenih pripovijedaka. Tematika prikupljenih legendi s područja sjeverozapadne Hrvatske je raznolika, od turske okupacije, legende koje se vežu uz dvorce, utvrde, svece, životinje te ljubavne. Priče i legende valorizacijom mogu postati cjelogodišnji turistički proizvod te tako obogatiti turističku ponudu destinacije.

Ključne riječi: priče i legende, nematerijalne kulturna baština, sjeverozapadna Hrvatska, Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine

Summary

This paper presents the legends and stories of northwestern Croatia. Northwestern Croatia includes Koprivnica-Križevci County, Varaždin County, Međimurje County, Krapina-Zagorje County and Zagreb County, as well as the City of Zagreb. Legends and stories are part of the oral tradition and have been passed down from generation to generation. Today, legends are valorized in tourism through various events. The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage sets out the actions that States should take to preserve it. Legends were created to explain their history to the people, and they were transmitted orally. It is important to mention Professor Matija Valjavec, the first scientist who collected Kajkavian oral stories. The topics of the collected legends from the area of northwestern Croatia are diverse, from the Turkish occupation, legends related to castles, forts, saints, animals and love. Stories and legends can become a year-round tourist product by valorization, thus enriching the tourist offer of the destination.

Keywords: stories and legends, intangible cultural heritage, northwestern Croatia, Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage

Sažetak pregledala: Darija Barbić, profesorica engleskog i njemačkog jezika i književnosti